

יצחק באַשעוויס זינגער

די קליינע שוסטערלעך

א

די משפחה פֿון די קליינע שוסטערלעך האָט געהאַט אַ נאָמען אין פֿראַמפּאַל און אין דער געגנט אַרום – אין יאַנעוו, אין קרעשעוו, אין בילגאָרײַ און אַפֿילו אין זאַמאַשץ. דער ערשטער פֿון דער משפחה, אבא שוסטער איז געקומען קיין פֿראַמפּאַל נאָך די גזרות ת״ח ות״ט און האָט געקויפֿט אַ שטיקל פּלאַץ אויפֿן אָפּגעשטאַכענעם בערגל, הינטער די יאַטקעס. ער האָט דאָרט אויפֿגעבויט אַ הייזל, וואָס איז געבליבן שטיין דורות. דער שטיינערנער פֿונדאַמענט איז געווען האַלב-איינגעזונקען, די קליינע פֿענצטערלעך זענען געשטאַנען קרום ווי אַ שורוק, דער שינדל-דאַך איז געווען גרין פֿון מאָד, באַהאַנגען מיט שוואַלבן-נעסטן. די טיר אַרײַנצוגיין האָט זיך אַראָפּגעזעצט, די בײַשטידלעך האָבן זיך אויסגעבויגן, און אָנשטאַט אַרויפֿצוגיין אַ טרעפל האָט מען געמוזט אַרונטערגיין אַ שטיגל. זײַנט יענע אַלטע צײַטן זענען געווען אין פֿראַמפּאַל כמה שרפֿות, אָבער די שטוב פֿון די קליינע שוסטערלעך איז געבליבן גאַנץ. די באַלקנס זענען געווען אַזוי דורכגעפֿוילט, אַז ס׳זענען אויף זײ געוואַקסן הינט-שוואַמען. ווען מען האָט געדאַרפֿט האָבן פּראָך צו אַ ברית-מילה, האָט מען אָפּגעבראַכן אַ שטיקל האַלץ פֿון די ווענט, עס צעריבן צווישן די פֿינגער און דאָס בלוט פֿון דעם עופֿעלע איז דערפֿון געשטילט געוואָרן. מחמת דער דאַך איז געווען שלאַבריק האָט דער קויםענקערער נישט געקאָנט אויף אים אַרויפֿקלעטערן און אויסקערן די לופֿט. צוליב דעם פֿלעגט זיך אָפֿט אָנצינדן דער רוס און פֿון קויםען האָבן געשפּריצט פֿונקען. נישט אַנדערש, נאָר זכות אבות איז בײַגעשטאַנען אַז ס׳זאָל אין דעם געבײַ קיין מכשול נישט געשען.

דער נאָמען פֿון אבא שוסטער ווערט דערמאָנט אין דעם פֿאַרמעטענעם פּנקס פֿון דער פֿראַמפּאַלער קהילה. ער האָט געהאַט אַ פֿירעכץ יעדעס יאָר צו מאַכן אומזיסט זעקס פּאַר שיד פֿאַר

אַלמנות און יתומים און קהל האָט אים באַלוינט דערמיט וואָס מען האָט אים אין שול אויפֿגערופֿן צום ספֿר מיט דעם טיטל מורנו. זיין מצבֿה אויפֿן אַלטן בית-עולם איז שוין היינט איינגעזונקען, אָבער די שוסטערלעך האָבן געהאַט אַ סימן וווּ זי געפֿינט זיך: נעבן איר איז געוואָקסן אַ בוים פֿון האַזענע ניסלעך. אַלטע ווייבער האָבן גערעדט, אַז דער בוים איז אַרויסגעוואָקסן פֿון ר' אבאס באַרד.

ר'אבא האָט געהאַט פֿינף זין, אָבער זיי זענען זיך צעפֿאַרן איבער די נאָענטע שטעטלעך און בלויז איינער איז געבליבן וווינען אין פֿראַמפּאָל: געצל. ער האָט איבערגענומען פֿון זיין פֿאַטער די מצווה צו מאַכן שידך פֿאַר אַרעמע לייט און ער איז אויך געווען אַן עסקן אין דער חברה קדישא. מ'האַט פֿון פּנקס געוויסט, אַז געצלס זון האָט געהייסן גאָדל און גאָדלס זון טרייטל און טרייטלס זון גימפל. די שוסטערשע ירושה איז איבערגעגאַנגען פֿון דור צו דור. עס איז געווען אַ חזקה אין דער משפּחה, אַז דער בכור זאָל בלייבן ביים הייזל און ביים וואַרשטאַט.

די שוסטערלעך זענען געווען געראַטן איינער אין אַנדערן. זיי זענען אַלע געווען קליינע, געל-האַריקע, גוטע בעל-מלאכהס, ערלעכע לייט. מ'האַט גערעדט אין פֿראַמפּאָל, אַז ר'אבא, דער ערשטער פֿון שטאַט, האָט געלערנט שוסטערייַ ביי אַ מייסטער אין דער שטאַט בראַד און אַז ער האָט זיך דאָרט אויסגעלערנט אַ סגולה ווי אַזוי צו מאַכן די לעדער שטאַרק. אין קעלער איז געשטאַנען אַ פֿאַס, וווּ די קליינע שוסטערלעך האָבן געוויקט די יוכטן איידער זיי האָבן געמאַכט פֿון זיי שידך. וואָסערע סמען זיי האָבן אַריינגעטאַן אין דעם ווייק-וואָסער האָבן זיי, פֿאַרשטייט זיך, קיינעם נישט אַנטפלעקט. דער סוד איז איבערגעגאַנגען פֿון טאַטע צו זון.

נו, קאָנען מיר דאָ נישט אויסרעכענען אַלע דורות קליינע שוסטערלעך. מיר וועלן זיך באַנוגענען מיט די לעצטע דריי. ר' ליפע שוסטער האָט ביז צו די אַלטע יאָרן נישט געהאַט קיין קינדער. מ'איז שוין זיכער געווען, אַז דער שטאַם וועט איבערגעבראַכן ווערן. אָבער ווען ער איז שוין געווען אין די טיפֿע זעכציקער איז זיין ווייב געשטאַרבן און ס'האַט מיט אים חתונה געהאַט אַ פֿאַרזעסענע בתולה, אַ מילך-מויד. זי האָט געהאַט מיט אים זעקס קינדער. ר' ליפעס עלטסטער זון, פֿייזל, איז געווען אַ שטיקל נגיד. ער האָט זיך

געמישט אין קהלשע ענינים, איז געקומען אויף אסיפות און איז געווען לאנגע יארן גבאי אין שניידערישן שולכל. עס איז דארט געווען א מינהג, אז יעדן שימחת-תורה האט מען אויסגעקליבן א גבאי. כדי אים אנצוטאן כבוד, האט מען אים אנגעטאן אויפן קאפ א קירבעס מיט וואקסענע ליכט, און אזוי האט מען אים געפירט פון שטוב צו שטוב. אומעטום האט ער געטרונקען וויין און פארביסן מיטן שטרודל, אדער האניקלעקעך. עס האט גראד פאסירט, אז ר' פייוול איז געשטארבן שימחת תורה, אויפן וועג פון איין קידוש צום אנדערן. ער איז אוועקגעפאלן אין מיטן מארק און מ'האט אים נישט געקענט דערמינטערן. מחמת ער איז געווען א בעל-צדקה האט דער רב אים געמאכט א הספד און געזאגט: די ליכט, וואס דער נפטר האט געטראגן אויפן קאפ, וועלן אים אקעגנלייכטן אויפן וועג אין גן-עדן אריין. מ'האט געפונען אין זיין קופערט א צוואה, ווו ער האט אנגעזאגט, דאס ווען מ'וועט אים טראגן אויף דער מיטה צום בית-עולם, זאל מען ארויפלייגן אויף דעם שווארצן טוך דעם האמער, די אל און די קאפיטע, א סימן, אז ער האט געטאן זיין האנטווערק בשלמות און קיינעם נישט אפגענארט. זיין ווילן איז געטאן געווארן.

פייוולס עלטסטער זון האט געהייסן אבא, נאך דעם ערשטן פון די קליינע שוסטערלעך. ער איז געווען, ווי אלע, א קליינער, א דיקלעכער, מיט א ברייטער געלער בארד, מיט א הויכן שטערן און טיפע ווינקלען, ווי ס'האבן נאך רבנים און שוסטערס. די אויגן זיינע זענען אויך געווען געל. זיין געשטאלט האט דערמאנט אן א גרויסער אנגעבלאזענער הון. נו, איז אבער דער דאזיקער אבא געווען א קלוגער, א גוטער ארבעטער, א בעל-צדקה און א ווארטסמאן איינער אין פראמפאל. ער האט קיין מאל נישט צוגעזאגט, סיידן ער האט געוויסט, אז ער קאן האלטן זיין צוזאג. ווען נישט, האט ער געזאגט בלי-נדר, אפשר, אדער מירטשעם. דערצו איז ער געווען א יודע ספר. ער האט יעדן טאג געלערנט א קאפיטל פסוק אויף עברי-טייטש און אין דער פרייער צייט אריינגעקוקט אין מנורת המאור און אין נחלת צבי. ער האט אויך קיין מאל נישט פארפעלט צו גיין הערן א מגיד. ער האט באזונדערס ליב געהאט די ווינטערדיקע סדרהס. ווען פעשע האט אים שבת פארגעלייענט דאס טייטש-חומש און די מעשיות פון ספר הישר, האט ער זיך פארגעשטעלט אין דמיון, אז ער איז נח און זיינע קינדער זענען שם, חם, יפת. ער האט זיך געזען אין געשטאלט פון אברהם, יצחק און יעקב. ער האט נישט איין מאל געטראכט, אז

ווען גאָט רופֿט צו אים און הייסט אים מקריבֿ זיין פֿאַר אַ קרבֿן זיין עלטסטן זון, גימפל, וואָלט ער זיך געפֿעדערט אין דער פֿרי און גערן געגאַנגען וווּ מ'וואָלט אים אָנגעוויזן. אַוודאי וואָלט ער איבערגעלאָזט דאָס לאַנד פּוילן, דאָס הויז פֿון זיין געבורט און געוואַנדערט ווהיין מ'וואָלט אים געהייסן. אויבוויל ער האָט געקאָנט די מעשֿה פֿון יוסף מיט די ברידער פֿון אויסנווייניק, איז ער קיין מאָל נישט מיד געוואָרן פֿון לייענען זי אויפֿסניי. ער האָט מקנא געווען די פֿאַרצייטישדיקע, וואָס דער אַלמעכטיקער האָט זיך צו זיי אַנטפלעקט און געטאָן מיט זיי נסים. ווען ער פֿלעגט טראַכטן, אַז פֿון אים, אבאן, ביז די אבֿות, ציט זיך איין קייט פֿון דורות, האָט אים דאָס גריילעך הנאה געטאָן. עס איז געווען ווי ער, אבא, וואָלט אויך געווען אַ טייל פֿון חומש. ער איז אַרויסגעקומען פֿון יעקבֿס דיך. ער און זיינע קינדער זענען געווען די זוימען, וואָס זייער צאָל איז געוואָרן אַזוי ווי דאָס זאַמד פֿון ים און ווי די שטערן פֿון הימל, דאָס איז ער, אבא, געווען אין גלות דערפֿאַר ווייל די יידן אין ארץ-ישׂראל האָבן געזינדיקט, און ער איז אָנגעברייט געווען אויסגעלייזט צו ווערן ווען די צייט וועט קומען.

אַ שוסטער איז ער געווען איינער אין פֿראַמפּאָל. ס'האָט קיין מאָל נישט געטראָפֿן, אַז זיינס אַ שטיוול זאָל קוועטשן אָדער זיין צו-לויז. די יעניקע, וואָס האָבן געליטן פֿון ווינטער-ביילן, הינערויגן אָדער קראַמף-אָדערן, זענען גענעזן געוואָרן ווען זיי האָבן געטראָגן זיינע שיד. ער האָט פֿיינט-געהאַט די ניי-מאָדישע גענג, די כראַמענע און געמזענע לעטשלעך און פֿאַנטאַפֿעלעך, מיט די הויכע קנאַפֿלעך און פֿאַלש-גענייטע זוילן, וואָס זענען צערונען געוואָרן ביי דער ערשטער בלאָטע. זיינע קונדן זענען געווען יוסטע באַלעבאַטיס און באַלעבאַסטעס, ווי אויך פּויערים פֿון די דערפֿער אַרום. אַ מאָס האָט ער גענומען מיט אַ שטריקל פֿול מיט קניפֿן, אויפֿן פֿאַרצייטיקן שטייגער. ס'רוב פֿראַמפּאָלער ווייבער האָבן שוין אָנגעטאָן שייטלען, אָבער זיין ווייב פעשע האָט געטראָגן אַ קאַפקע. זי האָט אים געבוירן זיבן יינגעלעך און ער האָט זיי אַ נאָמען געטאָן נאָך זיינע זיידעס, די קליינע שוסטערלעך – גימפל, געצל, טרייטל, גאַדל, פֿייול, ליפע, און חנינא. זיי זענען אַלע געווען געראָטן אין טאַטן – קליינע און געלע. אבא האָט פֿאַרויסגעזאָגט, אַז ער וועט אַלע זיינע זין מאַכן פֿאַר שוסטערס. ער האָט זיי פֿרי אָנגעהויבן צולאָזן צום וואַרשטאַט און זיי געלערנט דעם אַלטן כלל: אַז אַ גוט שטיקל אַרבעט איז קיין מאָל

נישט אַרויסגעוואָרפֿן – ס'זוכט זיך אָפּ, ס'רופֿט זיך אָפּ, מ'האַט דערויף קיין מאָל נישט קיין חרטה.

ער איז געזעסן זעכצן שעה אַ טאָג אויף דער שוסטער-בענקעלע, מיט אַ זאַק אויף די קני, געבויערט מיט דער אָל, געצויגן מיט דער דראַטווע, געשאָבן מיט אַ שטיקל גלאַז, געפֿאַרבט, פֿאַלירט, גלאַזירט און אונטערגעזונגען ימים-נוראימדיקע ניגונימלעך: יראתי בפֿצותי, ונסלח, זכרנו לחיים, ופל מאמינים. די קאַץ איז ס'רוב געזעסן דערנעבן און ווי געוואַכט איבער אים. איר מאַמע און באַבע האָבן נאָך געכאַפט מיין די קליינע שוסטערלעך. אַקעגן וואַרשטאַט איז געווען אַ פֿענצטערל. מחמת דאָס הייזל איז געשטאַנען אויף אַ בערגל, האָט מען פֿון דאַנען געקאַנט זען דאָס גאַנצע שטעטל און אַפֿילו אַ גרויסן שטח הינטער דער שטאַט, ביז צום בילגאַרייער וועג און צום סאַסן-וואַלד. אבא האָט געזען די בינטלעך ווייבער, וואָס זענען געשטאַנען יעדן פֿרימאַרגן אַרום די יאַטקע-קלעצער, און די בחורים און בטלנים, וואָס זענען אַריין און אַרויס פֿון שול-הויף; די מוידן, וואָס זענען געגאַנגען שעפֿן טיי-וואַסער צום פֿלומפּ, און די ווייבלעך, וואָס האָבן בין-השמשות געאַיילט דורכן געסעלע, וואָס האָט געפֿירט צו דער מקוה, פֿאַרנאַכט, ווען די זון איז אונטערגעגאַנגען, איז דאָס שטיבל געוואָרן פֿול מיט דעמערנדיקער שיין. פֿאַסן ליכט האָבן געטאַנצט אין די ווינקלען, געציטערט אויפֿן באַלקן, געגליט אין אבאס באַרד, וואָס האָט באַקומען אַ קאַליר פֿון גינגאַלד. פעשע, אבאס ווייב, האָט אין קיך געקאַכט קאַשע מיט יויך. די קינדער האָבן זיך געשפּילט, שכנישע ווייבער און מוידן זענען אַריינגעקומען כאַפֿן אַ מאַטל. אבא איז אויפֿגעשטאַנען פֿון דער אַרבעט, געוואַשן די הענט, אַנגעטאַן אַ קאַפּאַטע און אַוועק אין שניידערישן שולכל דאַוונען מנחה-מעריב. ער האָט געוויסט, אַז ס'זענען פֿאַראַן ווייטע שטעט און לענדער און אַז פֿראַמפּאַל איז נישט מער ווי אַ טל-ומטר אין אַ קליין סידורל, אַבער ער האָט ממש געשפּירט, אַז זיין שטעטל איז דער נאַפּל פֿון דער וועלט און אַז זיין הייזל איז אויפֿן סאַמע שפיץ. ער האָט נישט איין מאָל געטראַכט, אַז ווען משיח וועט קומען און אַלע יידן מיט זייערע ישובֿים וועלן אויפֿגיין קיין ארץ-ישראל, וועט ער ווייטער בלייבן ווינען אין פֿראַמפּאַל, אין אייגענעם הייזל, אויפֿן אייגענעם בערגל. נישט מער, אויף שבת און יום-טובֿ וועט ער איינזיצן אין אַ וואַלקן און אַוועקפֿליען קיין ירושלים. . .

ב

אבא און זיינע זיבן זין

מחמת גימפל איז געווען דער בכור און ער האָט געזאָלט בלייבן ביים הייזל און ביי די קונדן, האָט אבא אַכטונג געטאָן אויף אים מער ווי אויף די אַנדערע קינדער. ער האָט אים געשיקט צו די בעסטע מלמדים און אים געהאַלטן אַ לערערל, וואָס האָט אים געלערנט שרייבן אַ שורה-גרייזל אויף ייִדיש און אויך אַ ביסל רוסיש, פּויליש און רעכענען. ער האָט אים אַראָפּגענומען אין קעלער און אים געוויזן וואָסערע קאַרעס און קאַלכן אַרייַנצוטאָן אין דעם וואַסער, ווי ס'האָט געוויקט די לעדער. ער האָט אים איבערגעגעבן, אַז ביי די מערסטע מענטשן איז דער רעכטער פֿוס אַ ביסל גרעסער ווי דער לינקער און אַז אַלע דריקענישן נעמען זיך פֿון די גראָבע פֿינגער. ער האָט אים געגעבן אַלערליי פֿללים ווי אַזוי אויסצומאַרקירן זיילן און בראַנדזיילן, ברייטע נעז און שפיציקע, נידעריקע קנאַפֿלען און הויכע; ווי צו מאַכן נייע שטיוול און אַן אינטערניי, ווי צוצופאַסן שיד פֿאַר פֿלאַטפֿיס און פֿאַר די יעניקע, וואָס האָבן גולעס, באַבע-נעגל און וואַרצלען. מחמת פֿרייטיק איז אַלע מאָל פֿאַראַן אַ סך אַרבעט אויסצוענדיקן, פֿלעגן די עלטערע יינגלעך בלייבן אין חדר בלויז ביז צען אַ זייגער און דערנאָך אַרויסהעלפֿן דעם טאַטן ביים וואַרשטאַט. פעשע האָט דערווייל געבאַקן חלה און צוגעגרייט פֿאַר די מאַנסלייט וואַרעמעס. זי פֿלעגט אַ כאַפּ טאַן מיט פֿאַרברייטע הענט דעם ערשט-אַפּגעבאַקענעם קוילעטש, אים אַרייַנגעטראָגן אבאן, ווייזן אים פֿון פֿאַרנט, פֿון הינטן, אונטערטענצלען און בלאַזן אויף אים, ביז אבא האָט אַ שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ, אַז די חלה איז געראָטן. באַלד איז זי אַרייַנגעקומען און אים געגעבן צו פֿאַרזוכן אויפֿן שפיץ-לעפֿל אַ קאַפּ פֿיש-יויד. אַדער גאַר אַ ברעקל פֿון קוכן. פעשע האָט געהאַלטן פֿון אבאס מבינות. ווען זי איז געגאַנגען קויפֿן סחורה פֿאַר זיך אַדער פֿאַר די קינדער, האָט זי אים געבראַכט פּרווולעך און דאָס, וואָס ער האָט אויסגעקליבן, דאָס האָט זי גענומען. איידער זי איז געגאַנגען אין יאַטקע אַריין, האָט זי אים געפֿרעגט וואָס זי זאָל קויפֿן – ברוסט, בראַטן, שפּאַנדרע, דרויב, און וואָס ער האָט געזאַגט דאָס האָט זי געקויפֿט. געטאָן האָט זי דאָס אַלץ נישט מחמת מורא, נאָר ווייל זי האָט אַליין אַיינגעזען, אַז ער ווייסט וואָס ער רעדט. אפֿילו ווען ס'האָט זיך איר אויסגעוויזן, אַז ער גרייזט, האָט זי שפעטער

געפֿונען, אַז ער איז געווען גערעכט. דערצו האָט ער איר קיין מאָל קיין שלעכט וואָרט נישט געזאָגט. ס'איז גענוג געווען ער זאָל טאָן אויף איר אַ קרומען קוק זי זאָל וויסן, אַז זי האָט זיך באַנאַרישט. אַזוי האָט ער זיך געפֿירט מיט די קינדער. אויף דער וואַנט האָט געהאַנגען אַ האָזן-פֿיסל מיט אַ רימען, אָבער ער האָט זיך זעלטן באַנוצט דערמיט. ער האָט אַלץ געפועלט מיט גוטן. אפֿילו פֿרעמדע האָבן פֿאַר אים דרד-ארץ געהאַט. די לעדער-קרעמער האָבן אים פֿאַרקויפֿט לעדער און צודאַטן אויף נאמנות, אָן דינגענישן און שווערענישן. די, וואָס האָבן געמאַכט ביי אים באַשטעלונגען, האָבן געוויסט, אַז ער איז נישט קיין ביטער. וויפֿל ער האָט פֿאַרלאַנגט, האָט מען אים באַצאָלט. אין שניידערישן שולכל האָט מען אים אויפֿגערופֿן צו שלישי, וואָס איז אַ בכבודיקע עליה. ווען ער האָט מנדר געווען געלט, אָדער עפעס מנדבֿ געווען פֿאַר דער שול, האָט מען נישט געדאַרפֿט שיקן אים מאַנען. ער האָט באַלד נאָך שבת אָפֿגעגעבן. די שטאַטלייט האָבן זיך דערקענט אויף די אַלע מעלות און כאַטש ער איז געווען אַ פשוט שוסטערל, אַ האַלבער עס-הארץ, איז מען זיך באַגאַנגען מיט אים ווי מיט אַן אדם חשובֿ.

ווען גימפל איז אַלט געוואָרן דרייצן יאָר, האָט אבא אים אָנגעטאָן אַ זאַק אויף די לענדן און אים אַוועקגעזעצט אויפֿן שוסטער-בענקעלע. נאָך גימפלען זענען געוואָרן געזעלן ביים טאַטן געצל, טרייטל, גאָדל און פֿייוול. כאַטש זיי זענען געווען זיינע זין און געהאַט ביי אים דאָס אויסקומעניש, האָט ער יעדן געצאָלט זיין לוי. ווען די מעשה הייבט זיך אָן, זענען די צוויי יינגסטע, ליפע און חנינא, נאָך געגאַנגען צום דרדקי-מלמד, אָבער זיי האָבן באַצייטנס געוויסט ווי מ'האַקט אַרײַן אַ פֿלעקל און מישאַבט-אַפֿ אַן אָפּזאַץ. אבא און פעשע האָבן געהאַט נחת פֿון זייער בלוט-און-פֿלייש. ניין אַ זייגער זענען זעקס מאַנסלייט אַרײַנגעקומען אין

קיך עסן אָנבייַסן. צוועלף מיילער האָבן געזופֿט די אָנגעברענטע גריץ און געקײעט דאָס קאַרענע ברויט. אבא האָט ליב געהאַט אַרויפֿצוזעצן די יינגסטע קינדער איינעם אויף איין קני, דעם אַנדערן אויף דער צווייטער און צו זינגען זיי אַן אַלט פֿראַמפֿאַלער ליד, וואָס האָט זיך אָנגעהויבן :

אַמאָל איז געווען אַ מאַמעלע,
האַט זי געהאַט צען קינדערלעך,
אוי, געוואָלד, צען קינדערלעך...
דאָס ערשטע טיגעהייסן אַבֿרהמעלע,
סיאַנדערע טיגעהייסן בערעלע,
סידריטע טיגעהייסן גימפעלע,
סיפֿערטע טיגעהייסן דודל,
סיפֿינפֿטע טיגעהייסן הערשעלע.

און די יינגלעך האָבן געענטפֿערט אַלע מיט איין קול:

אוי, געוואָלד הערשעלע! . . .

מחמת ער האָט שוין איצט געהאַט אייגענע געזעלן, האָט ער געקאָנט
אַרויסגעבן מער אַרבעט און די פֿאַרדינסטן זענען געוואָרן גרעסער.
אַזוי ווי אין פֿראַמפּאָל איז אַלץ געווען וואָלוול און דערצו פֿלעגן נאָך
פּויערים פֿון מאָל צו מאָל ברענגען דעם שוסטער אַ מתנה – אַ
מעסטל קאָרן, אַ קנויל פּוטער, אַ פֿערטל קאַרטאָפֿל, אַ טאַפּ האָניג,
אַ הון, אַ גענדזל – האָט אבא געקאָנט אַפּשפּאַרן אַ ביסל געלט. נו,
האַט פעשע אָנגעהויבן צו רעדן וועגן דעם, אַז מיזאָל איבערבויען
דאָס הייזל. די שטיבלעך זענען געווען שמאַל און נידעריק. ווען מיאיז
געגאַנגען, האָט דער דיל זיך געשאַקלט. דער טינק אויף די ווענט
האַט זיך געשיילט. אין האַלץ האָבן זיך געהאַלטן אַלערליי ווערעם
און מולן. מיהאַט שטענדיק געלעבט אין מורא סיזאָל נישט
אַראַפּפֿאַלן דער בעליק. כאַטש סיאיז אין שטוב אַלע מאָל געווען אַ
קאַץ, האָבן זיך אין די לעכער געהאַלטן עכברים. פעשע האָט
דעריבער פֿאַרלאַנגט מיזאָל אייננוואַרפֿן די חורבֿה און אויפֿשטעלן אַ
גערוים הויז.

אבא האָט נישט באַלד געזאָגט ניין. ער האָט געענטפֿערט דער ווייב,
אַז ער וועט זיך איבערלייגן און איר געבן תּשובֿה. אָבער נאָך לאַנגע
טראַכטענישן און קווענקלענישן, האָט ער איר געלאָזט וויסן, אַז ער
האַט מורא געהאַט איינצוואַרפֿן דאָס הייזל. ער האָט געהאַלטן, אַז
עס ברענגט מיט זיך מזל-ברכה. צווייטנס, האָט ער זיך געשראַקן
פֿאַר אַן עין-הרע, וואָרעם מענטשן זענען בטבֿע נישט-פֿאַרגינער.
דריטנס, האָט ער זיך נישט געקאָנט שיידן מיט דער שטוב, וווּ עס

הָאָבִן גַּעֲלֵבֵט און ס'זענען געשטאָרבן זיינע עלטערן און אור-
עלטערן, ביז וויפֿל דורות. ער האָט דאָ געקענט יעדעס ווינקעלע, יעדן
שפּאַלט, יעדן קנייטש און ראַץ. ווען די פֿאַרב פֿון דער וואַנט איז
אַפּגעשפרונגען, האָט אַרופּגעקוקט פֿון הינטער איר אַן אַנדער
געמעל, און ווען מ'האָט דאָס אויך אַ קראַץ געטאָן האָט זיך
אויסגעשיילט ווידער אַן אַנדער קאָליר. די ווענט זענען געווען ווי אַ
געדענק-בוך, וווּ עס זענען פֿאַרשריבן מיט אַ פֿאַרהוילן כתבֿ די
פֿאַרלויפֿענישן פֿון דער משפּחה. אויפֿן בוידעם זענען געלעגן חפֿצים
פֿון אַ פֿאַר הונדערט יאָר: טישן און שטולן, שוסטער-בענקעלעך און
קאָפיטעס, שלייף-שטיינער און מעסערס, אַלטע מלבושים, שטאַמפּן,
טעפּ, מולטערס, זאַלץ-ברעטלעך, צעלעכצטע טינדעלעך, וויגן, שטיי-
בענקעלעך. עס זענען דאָרט אויך געשטאַנען זעק מיט צעשאַטענע
ספֿרים און שמות. צו מאָל אין אַ הייסן זומער-טאָג האָט אבא ליב
געהאַט אַרויפֿצוקלעטערן אויף דער לייטער אין פֿאַדער-הויז, און
אַרויפֿצוקוקן אויפֿן בוידעם. שפינען האָבן דאָ געשפינט גרויסע
געוועבעכצער. דאָס ליכט, וואָס איז אַריינגעקומען דורך די שפּאַלטן,
האָט זיך אין זיי אַפּגעשלאָגן מיט די קאָלירן פֿון רעגנבויגן. אַ
געדיכטער שטויב איז געלעגן איבער אַלץ. ווען אבא האָט זיך
איינגעהערט, האָט ער פֿאַרנומען אַ שאַרכעניש, אַ שורשן, אַ קראַצן,
שטילע הויכן, ווי נישט-געזעענע וואָלטן דאָ זיך געפֿאַרעט אַן אייביק
פֿאַרעניש און זיך דורכגערעדט אויף אַ לשון נישט פֿון דער-וועלט. ער
איז זיכער געווען, אַז די נשמות פֿון זיינע זיידעס און באַבעס קומען
אַהער און וואַכן איבער זיין דירה. גלייך אזוי האָט ער ליב געהאַט
דאָס הייפֿל אַרום דעם הויז. דאָס אומקרויט וואָס איז דאָ געוואַקסן,
איז געווען די הויך פֿון אַ מענטש. עס האָבן זיך דאָ געפֿלאַכטן
געוויקסן, וואָס זייערע בלעטער און צווייגלעך זענען געווען האַריק
און שטעכיק און ווען מ'איז פֿאַרביי נעבן זיי, האָבן זיי אַנגעכאַפט די
פּאַלעס ווי מיט ציין און נעגל. עס זענען אומעטום אומגעקראַכן
אַלערליי פֿליגעלעך, ווערעמלעך, שלענגלעך, מוראַשקעס. מוילוואַרפֿן
האָבן דאָ אַנגעגראָבן בערגלעך. פֿעלדמיז האָבן געהאַט זייערע
לעכער. עס איז דאָ געשטאַנען אַ באַרנבוים, וואָס סוכות צייט זענען
אויף אים צייטיק געוואָרן קליינע באַרלעך, האַרטע ווי שטיינער, מיט
אַ טעם פֿון האַלץ. נאָך יעדן רעגן האָבן אַרויסגעשאָסן פֿון דער ערד
ווילדע שוואַמען. איבער דער געדיכטעניש זענען אַרומגעפֿלויגן
זומער-פֿייגעלעך, פֿוטער-בינען, גרויסע פֿליגן מיט גאַלדענע בייכער.
קיינער האָט דאָ נישט געאַקערט און געזייט, אָבער אַ פֿאַרבאַרגענע

האַנט האָט געטאָן ווּנדער. ווען אבא איז דאָ געשטאַנען זומער און אַרויפֿגעקוקט צום הימל, וווּ עס האָבן אַרומגעשוועבט וואָלקנס אין געשטאַלט פֿון זעגל-שיפֿן, סטאַדעס שאָף, בעזעמס, עלעפֿאַנטן, וויזלטירן, האָט ער געשפּירט בחוש, אַז גאָט רוט איבער אים אַ פֿאַרזיכטיקער און אַ באַרמהאַרציקער. ער האָט ממש געזען ווי דער אַלמעכטיקער זיצט אויפֿן פֿסא הכבֿוד און די ערד איז זיין פֿיסנבענקעלע. דער שטן איז מקטרג. מלאכים זינגען שירה. דער ספֿר-זכרון ליגט גרייט און ס'זענען אין אים פֿאַרשריבן אַלע מענטשלעכע מעשים. צו מאָל ביי זון-זעצונג האָט אבא באַשיימפערלעך דערזען דעם נהר דינור. פֿייערן האָבן זיך געהויבן פֿון קופּעס גליענדיקע קוילן. שוועבלדיקע פֿלאַמען האָבן זיך אַריבערגעגאָסן איבער זיינע ברעגן. ווען ער האָט אָנגעשפיצט די אויערן, האָט זיך אים געדוכט, אַז ער הערט די פֿאַרטויבענע געשרייען פֿון די זינדיקע און די שפּאַט-רייד פֿון די מלאכי חבֿלה.

ניין, ער האָט נישט געוואָלט קיין שום פֿאַרענדערונג, אבא שוסטער. ער האָט געוואָלט אַלץ זאָל בלייבן ווי געווען: ביז ער וועט אויסלעבן די יאָרן, וואָס זענען אים באַשערט, און באַגרובן ווערן אויפֿן בית-עולם, וווּ עס רוען זיינע זיידעס, די קליינע שוסטערלעך, וואָס האָבן באַשיכט די הייליקע עדה און וואָס זייער גוטן נאָמען האָט מען געדענקט סיי אין פֿראַמפּאַל און סיי אין דער געגנט אַרום.

ג

גימפל פֿאַרט קיין אַמעריקע

נו, איז אָבער פֿאַראַן אַ ווערטל: דער מענטש טראַכט און גאָט לאַכט.

אין איינעם אַ טאָג ווען אבא איז געזעסן און געשטעפט אַ קאַמאַש (ער איז געווען אַ קאַמאַשן-מאַכער אויך) איז אַריינגעקומען פֿון דרויסן זיין עלצטער זון גימפל. זיין באַשפענקלט פנים איז געווען דערהיצט. די געלע האָר אונטער דער יאַרמלקע זענען געווען צעשויערט. אַנשטאַט זיך אַוועקצוזעצן אויפֿן שוסטער-בענקעלע און זיך נעמען צו זיינע שטיוול, האָט ער זיך אַוועקגעשטעלט ביי דער זייט פֿון פֿאַטער, אים אָנגעקוקט אַ קווענקלדיקער און זיך אָנגערופֿן:

– טאַטע, כ'וויל דיר עפעס זאָגן.

– נו, אַז דו ווילסט, זאָג – האָט אבא געענטפֿערט

– טאַטע, כ'פֿאַר קיין אַמעריקע! – האָט דער יונג אויסגעשאָסן.

אבא האָט אויפֿגעהערט צו שטעפן. וואָס-וואָס, נאָר אויף אַזוינע דבורים האָט ער זיך נישט געריכט. ער האָט אויפֿגעהויבן די ברעמען און אים אָנגעקוקט אַ פֿאַרחידושטער.

– וואָס איז געשען? – האָט ער געפֿרעגט. – האָסט עמיצן באַגנבעט, אַדער אָנגעזעצט?

– ניין, טאַטע.

– וואָס זשע ווילסטו אַנטלויפֿן?

– ס'איז דאָ אין פֿראַמפֿאַל נישט קיין תכלית.

– פֿאַר וואָס איז נישט קיין תכלית? קאָנסט אַ מלאכה און וועסט אס-ירצה-השם חתונה האָבן. ס'איז אַלץ דיינס.

– ס'איז מיר נמאס געוואָרן ס'קליינע שטעטל – האָט דער יונג געזאָגט – און די מענטשן אויך. ס'איז דאָ אַ זומפ, אַ געמויזעכץ.

– אַז מ'עט אויסברוקירן וועט ניט זיין קיין זומפ.

– ניין, טאַטע, כ'מיין נישט דאָס.

– כ'ווייס נישט וואָס דו ווילסט! – האָט אבא זיך אַ בייזער געטאָן. – רעד קלאָרע ווערטער!

דער יונג האָט גענומען רעדן, נאָר אבא האָט אים רעכט נישט פֿאַרשטאַנען. ס'איז געווען ווי אַ דיבוק וואָלט אין אים אַרײַן. ער האָט אויסגערעדט אויפֿן רב און, להבדיל, אויפֿן קייסער. ער האָט פֿאַרגעהאַלטן פֿאַר וואָס די מלמדים שלאָגן די דרדקי-קינדער, די ווייבער גיסן די פֿאַמאַשעפֿער פֿאַר די טירן, די קרעמערס דרייען זיך אַרום ליידיק, הלמאי ס'איז נישטאָ אין די הייזער קיין אָפֿטריטן.

נאָר די שטאַט-לייט גייען אַלע אין בית-הכסא הינטערן באָד, אָדער טוען זייער באַדערפֿעניש פֿאַר די הייזער און דערפֿון קומט צו אַלערליי אונטערגענג. ער האָט חוזק געמאַכט פֿון עזריאל דעם רופֿא און פֿון משה מעכעלעס דעם שדכן. ער האָט נישט געשווינט דעם דיין און דעם בעדער, די טיקערין און דעם הקדש-מאַן, די פרנסים און די חבֿרה-קדישא. אין אָנהייב האָט אבא געמיינט, אַז נישט אַנדערש נאָר דער יונג איז פֿון זינען אַראָפּ. אָבער וואָס לענגער ער האָט געדברט, אַלץ קלערער איז אבאן געוואָרן, אַז זיין זון איז אַראָפּ פֿון רעכט-פֿאַרטיקן וועג און געוואָרן אַן אפיקורס. נישט ווייט פֿון פֿראַמפּאַל, אין שעברעשין, האָט אַ מאָל זיך אויפֿגעהאַלטן דער כּופֿר יעקבֿ רייפֿמאַן. זיינס אַ תּלמיד, אַ פּושע ישראל פֿון זאַמאַשץ, פֿלעגט אַ מאָל קומען קיין פֿראַמפּאַל צו אַ מומען און די ווילע יונגען האָבן זיך מיט אים אַרומגעפֿירט. נו, איז אָבער אבאן קיין מאָל נישט איינגעפֿאַלן, אַז זיין גימפל איז איינער פֿון דער חבֿרה.

– וואָס זאָגט דער טאַטע? – האָט גימפל געפֿרעגט.

אבא האָט איבערגעטראַכט. ער האָט געוויסט, אַז מיט וויכוחים קען מען אַזעלכע לייט נישט איבעררעדן. ער האָט אויך געדענקט דאָס ווערטל, אַז פֿון איין קרעציקער שאָף ווערט קרעציק די גאַנצע סטאַדע. ער האָט דעריבער געענטפֿערט:

– נו, מילא, אַז דו ווילסט פֿאַרן, פֿאַר. איכיל זיך נישט צוהאַלטן.

און ער האָט זיך ווייטער גענומען קלאַפֿן פֿלעקלעך.

פעשע, די מאַמע, האָט זיך אַזוי גיך נישט אונטערגעגעבן. זי האָט זיך געבעטן ביי איר זון, ער זאָל נישט אַוועקפֿאַרן אויף טויזנטער מייל, געוויינט, אים באַשווירן ער זאָל נישט פֿאַרשעמען די משפּחה. זי איז אַפֿילו געלאָפֿן אויף קבֿר-אַבֿות בעטן די מתים זיי זאָלן מליץ יושר זיין. אָבער ס'האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז אבא איז גערעכט: מ'קאָן מיט פּוח קיינעם נישט צוהאַלטן. גימפלס פנים איז געוואָרן האַרט ווי לעדער. אַ בייז פֿייערל האָט זיך אָנגעצונדען אין זיינע געלע אויגן און ער איז גלייך געוואָרן ווי אַ פֿרעמדער אין שטוב. די נאַכט האָט ער גענעכטיקט נישט אין דער היים, נאָר ביי אַ חזיר-האַר-קעמער אויפֿן זאַמד. אין דער פֿרי האָט ער איינגעפֿאַקט אין אַ קויבער די תּפֿילין, אַ פֿאַר העמדער, אַ לייב-סערדאַק, אַ מענדל האַרטע אייער

און ער איז שוין געווען גרייט צו דער נסיעה. אויף הוצאות האָט ער געהאַט אָנגעזאַמלט פֿריער. ווען די מאַמע האָט געזען, אַז דער גזר-דין איז געחתמעט, האָט זי אים געפרוּווט מיטגעבן אַ סלוי אַיינגעמאַכץ, אַ פֿלאַש וויינשל-זאַפֿט, ווי אויך אַן איבערדעק, אַן אונטערדעק, קישנס, – נאָר גימפל האָט נישט געוואָלט נעמען. ער האָט געזאַלט שוואַרצן די דייטשע גרענעץ און מיט קיין פעק וואָלטן אים די מוליכער נישט גענומען. בקיצור, ער האָט געקושט די מאַמען, זיך געזעגנט מיט די ברידער, די חברים, און זיך געלאָזט אין וועג אַריין. מחמת אבא האָט נישט געוואָלט ער זאָל אַוועק אַ ברוגזער, האָט ער אים באַגלייט מיט דער בויד קיין רייוועץ, צום וואָקזאַל. די באַן איז אָנגעקומען אין מיטן דער נאַכט, מיט אַ געפֿיין און צישעניש, מיט אַ געקלאַפּ און האַרמידער. די דריי לאַמפּן פֿון לאַקאָמאָטיוו האָבן אבאן דערמאָנט אין אויגן פֿון אַ שד, אַן אומגעהויער. פֿון איין קוימען האָט געזעצט מיט זיילן רויך און פֿונקען, דער אַנדערער האָט געשריבן מיט וואַלקנס פאַרע. פֿון דעם בלענדיקן ליכט איז די פֿינצטערניש געוואָרן געדיכטער. גימפל האָט גענומען לויפֿן מיט זיין געפעק אַהין און צוריק, ווי דול. אבא איז אים נאָכגעלאָפֿן. דער יונג האָט צום סוף אַ קוש געטאָן דעם פֿאַטער אין דער האַנט און אבא האָט אים נאָכגעשריגן און חשכות אַריין:

– זיי מצליח! פֿאַרגעס ניש' סיידישקייט! . . .

באַלד דערנאָך איז די מאַכינע אַוועק און איבערגעלאָזט נאָך זיך אַ טשאַד פֿון קוילן און אַ קלינגערניש אין די אויערן. די ערד האָט נאָך לאַנג געציטערט אונטער אבאס פֿיס. ס'איז געווען ווי דער יונג וואָלט פֿאַרכאַפט געוואָרן פֿון רוחות רעות. ווען אבא האָט זיך אומגעקערט אַהיים און פעשע האָט אים באַגעגנט מיט אַ געוויין, האָט ער איר אַ זאָג געטאָן:

– גאָט האָט געגעבן און גאָט האָט צוגענומען. עלעהיי ר'וואָלט געשטאַרבן. . .

חדשים לאַנג איז פֿון גימפלען נישט אָנגעקומען קיין תמונת אות. אבא האָט געוויסט, אַז ס'רוב יונגען, וואָס פֿאַרן אַוועק אין די ווייטע מדינות, פֿאַרגעסן זייערע נאָענטע, ווי דאָס ווערטל זאָגט: אויסן אויג אויסן האַרץ, און ער האָט זיך שוין מיאש געווען צו הערן פֿון אים. נו,

איז אָבער אין איינעם אַ טאָג אָנגעקומען אַ לאַנגער בריוו פֿון אַמעריקע. אבא האָט דערקענט זײַן זונס האַנטשריפֿט. ער האָט געשריבן, אַז ער איז אַריבער די גרענעץ בשלום, איז געווען אין אַ סך אויסלענדישע שטעט און דערנאָך געפֿאָרן מיט אַ שיף פֿיר וואָכן. קיין טרפֿות האָט ער נישט געוואָלט עסן און ער איז אָפּגעקומען מיט קאַרטאָפֿל אין די שאַלן און מיט ראָסל פֿון הערינג. דער ים איז זייער טיף, די וועלן הויבן זיך ביז צום הימל. ער האָט געזען פֿיש וואָס פֿליען, אָבער נישט די וואַסער-מענטשן, וואָס זענען האַלב-פֿיש האַלב-מענטש, און ער האָט אויך נישט געהערט זייער געזאַנגען. ניו-יאָרק איז אַ גרויסע שטאָט מיט הייזער הויך ביז צו די וואַלקנס. באַנען לויפֿן איבער די דעכער. די גוים רעדן ענגליש. מיגייט נישט מיטן קאַפּ אַראָפּ, נאָר גלייך. ער האָט זיך געטראָפֿן מיט אַ סך לאַנדסלייט און אַלע זיינען אָנגעטאָן אין קורצע מלבושים. ער אליין האָט זיך שוין אויך אָנגעטאָן דאַטש. די מלאכה וואָס ער האָט געלערנט, איז אים גריימעך צו ניץ געקומען. ער איז אַל-רייט. ער מאַכט אַ לעבן. אין גיכן וועט ער שיקן אַ לאַנגן לעטער. ער קושט דעם טאַטן, די מאַמען, די ברידער, און גריסט אַלע באַקאַנטע - גאָר פֿריינטלעך.

אין צווייטן בריוו האָט גימפל צו וויסן געטאָן, אַז ער האָט זיך פֿאַרליבט אין אַ מיידל און איר געקויפֿט אַ דײַמאַנד-רינג. געהייסן האָט זי בעסי און געשטאַמט האָט זי פֿון רומעניע. אַרבעטן אַרבעט זי בײַ דרעסעס. אבא האָט אָנגעטאָן די מעשענע שפּאַקולן און זיך לאַנג געגריבלט איבער דעם שרייבעכץ. עס איז אים געווען אַ חידוש, וואָס דער יונג האָט זיך באַצײטנס אויסגעלערנט אַריינצומישן אַזוי פֿיל ענגלישע ווערטער. אין דריטן בריוו איז געשטאַנען, אַז ער האָט מיט מזל חתונה געהאַט און אַז אַ רעוורענד האָט מסדר קידושין געווען. ער האָט געשיקט אַ פּאַרטערטל פֿון זיך און זײַן ווייב. אבא האָט נישט געגלויבט די אייגענע אויגן. זײַן זון איז געווען אָנגעטאָן אין אַ פּריצישן קאַפֿטאָן און אין אַ הויכן הוט, ווי אַ גלח. די פֿלה האָט אויסגעזען ווי אַ פּריצהלע, אין אַ ווייס קלייד מיט אַ שלעפּ, מיט שלייער איבערן קאַפּ, מיט אַ בינטל בלומען אין דער האַנט. פעשע האָט זיך צעכליפעט ווען זי האָט אַ קוק געטאָן אויף דעם בילד. די ברידער זענען געבליבן שטיין מיט אָפּענע מײַלער. שכנים און גלאַט היימישע זענען זיך אָנגעקומען פֿון גאַנץ שטעטל און אַלע האָבן געגלאַצט און געגאַפֿט. ס׳איז געווען ווי גימפל וואָלט דורך אַ פּישוף

פֿאַרפֿלויגן אין אַ גאַלדענער מדינה און דאָרט גענומען אַ פֿאַנעלע, אָדער אַ בת-מלכה, ווי ס'ווערט באַשריבן אין די מעשה-ביכלעך, וואָס פֿאַקנטרעגערס ברענגען צו מאָל אין זייערע זעקן.

צו מאַכן אַ לאַנגע מעשה קורץ: גימפל האָט אַראָפּגענומען געצלען און געצל - טרייטלען, און טרייטל - גאָדלען, און גאָדל - פֿייוולען, און דערנאָך האָבן אַלע פֿינף אַראָפּגעבראַכט די יינגסטע, ליפען און חנינאָן. פעשע האָט טאָג און נאַכט אויסגעקוקט דעם בריוונטרעגער. זי האָט געלאָזט אַנקלאָפּן אויפֿן ביישטידל אַקעגן דער מזוזה אַ פּושקעלע פֿון רימאָיר בעל הנס, און יעדעס מאָל וואָס ס'איז אָנגעקומען אַ בריוו, האָט זי אַריינגעוואָרפֿן אַ גראָשן אין שפעלטל. אבא האָט איצט געאַרבעט איינער אַליין. ער האָט אויך מער נישט געברויכט קיין געזעלן, וואָרעם ער איז געווען אַ קנאַפּער בעל הוצאה. אין אמתן האָט ער מער נישט געדאַרפֿט אַנקומען צו זיין מלאכה. די זין האָבן אין גיכן אָנגעהויבן שיקן געלט פֿון אַמעריקע. פֿונדעסטוועגן איז ער אויפֿגעשטאַנען פֿאַרטאָג, ווען אין דרויסן איז נאָך בלוי, און געבליבן זיצן ביים וואַרשטאַט ביז שפעט אין אָוונט. דאָס העמערל האָט געקלאָפּט, די גריל הינטערן פֿיעקעליק האָט געגריצלט, ס'מיזל אין לאַך האָט געקראַצט, די שינדלען אין דאָך האָבן געשאַרכט, און אין אבאס מוח האָבן אַרומגעזשימעט די רעיונות. דורות לאַנג האָבן אין פֿראַמפּאָל געלעבט די קליינע שוסטערלעך. מיט אַמאָל זענען די לעצטע פֿייגל זיך צעפֿלויגן פֿון דער נעסט. איז עס אַ שטראָף? איז עס אַ גזרה? איז דאָ אין דעם אַ טעם? אבא האָט אויסגעבויערט אַ לעכל, אַריינגעשטעקט אַ פֿלעקל און געמורמלט:

– שוין זשע האָט גאָט ווייניקער שכל פֿון אבא שוסטער? דו נאָר! ס'איז אַלץ רעכט! וואָס זיין ליבער נאָמען טוט! . . .

ד

דער חורבן אין פֿראַמפּאָל

קנאַפע פֿערציק יאָר זענען אַריבער. פעשע איז שוין לאַנג געווען טויט. זי איז געשטאַרבן אין דער כאָלערע בעת די עסטרייכער זענען געווען אין פֿראַמפּאָל. אבאס זין זענען געוואָרן נגידים אין אַמעריקע. וואָך-אייין וואָך-אויס זענען אָנגעקומען פֿון זיי בריוו. זיי האָבן זיך געבעטן

ביים טאָטן, ער זאָל קומען צו פֿאַרן. אָבער אבא איז געבליבן אין פֿראַמפּאַל, אין אַלטן הייזל, אויפֿן אָפּגעשטאַכענעם בערגל. ער האָט שוין געהאַט אויפֿן בית-עולם אַ קרקע נעבן פעשען, צווישן די קבֿרים פֿון די קליינע שוסטערלעך. עס איז שוין אַפֿילו דאָרט געשטאַנען זיין מצבֿה, וווּ ס׳איז געווען אויסגעקריצט דער נאָמען, דער טיטל און ס׳האַט בלויז געפֿעלט די דאָטע. אבא האָט זיך געלאָזט אויפֿשטעלן ביים קבֿר אַ באַנק און ערבֿ ראש חודש אָדער אין אַ תּענית איז ער דאָרט געזעסן, געזאָגט מענה-לשון און אַרײַנגעקוקט אין ספֿר מעבֿר יבֿוק אויף עבֿרי-טייטש. ער האָט ליב געהאַט דאָ צו זיצן. דער הימל איז אויפֿן פֿעלד העכער און לויטערער ווי אין שטעטל. אַן אָנגעלאָדענע שטילקייט האָט זיך געטראָגן פֿון די אַלטע מצבֿות, וואָס זענען געווען באַוואַקסן מיט מאָך; פֿון צדיקס אוהל, וווּ ס׳האַט שוין איבער הונדערט יאָר געברענט אַ נר תּמיד; פֿון די הויכע ווייסע בערעזעס, וואָס האָבן זיך געשאַקלט אַפֿילו ווען ס׳האַט נישט געבלאָזן קיין ווינט און ס׳זענען געהאַנגען אויף זיי קראַען, ווי שוואַרצע פירות. פֿאַרן טויט האָט פעשע געהאַט גענומען בײַ אים תקיִיעת-כּף. – ערשטנס, אַז ער וועט נאָך איר נישט חתונה האָבן, און צווייטנס, אַז ער וועט קומען אויף איר קבֿר און איר אַנזאָגן וואָס ס׳שרייבן די קינדער. ער האָט געהאַלטן ביידע צוזאַגן. ער פֿלעגט זיך אויסשטרעקן נעבן איר בערגל ערד און אַרײַנרעדן צו איר ווי צו אַ לעבעדיקער.

– גימפל האָט צוגעקריגן נאָך אַן אייניקל, – האָט ער אַרײַנגערופֿן.

– געצלס יינגסטע טאָכטער איז מיט מזל אַ פּלה געוואָרן. . .

דאָס הייזל אויפֿן בערגל איז שוין געווען האַלב חרובֿ. די באַלקנס האָבן זיך אַראַפּגעלאָזט און מ׳האַט געמוזט אונטערשפּאַרן די ווינקלען מיט קופּעס שטיינער. פֿון די דרײַ פֿענצטערלעך זענען צוויי געווען פֿאַרקלאַפט מיט ברעטלעך, וואָרעם מ׳האַט שוין דאָרט נישט געקאָנט אַרײַנפּאַסן קיין רעמען. דער דיל איז אין גאַנצן געווען אויסגעפֿוילט און מ׳איז אַרומגעגאַנגען אויף דער הוילער ערד. דער באַרנבוים אין הייפֿל איז אַיינגעדאַרט געוואָרן. דאָס אומקרויט האָט צוגעדעקט אַלע שטעגלעך. ס׳זענען זיך דאָ צעוואַקסן שטעכלקעס, וואָס מ׳וואַרפֿט תּשעה-באַב, ווילדע יאָגדעס און וויינפערלעך, וואָס מ׳טאָר נישט עסן, ווייל זיי זענען סם. מ׳האַט גערעדט, אַז מ׳זעט דאָ

פֿייערלעך ביי נאָכט און אַז אין דער שאַפֿע האַלטן זיך אויף
פֿלעדערמיז, וואָס פֿליען אַרײַן מיידלעך אין די האָר. ס׳האָט ערגעץ
דאָ אין די נעכט געקלאָגט אַ סאָווע. שכנים האָבן וויפֿל מאָל
געוואָרנט אבאָן ער זאָל נישט בלייבן ווינען אין דעם מפּולת, וואָרעם
ס׳קאָן נאָך אײַנפֿאַלן פֿון מינדסטן ווינטל. מ׳האָט אויך געטענהט
מיט אים, אַז ער דאַרף מער נישט אַרבעטן וואָרעם די קינדער האָבן
אים ממש באַוואָרפֿן מיט גאַלד. אָבער אבא איז געבליבן
אײַנגעשפּאַרט. ער איז נאָך אַלץ אויפֿגעשטאַנען כאַור און זיך
אַוועקגעזעצט אויפֿן שוסטער-בענקעלע. כאָטש רויטהאַריקע ווערן
נישט גיך גרוי איז זײַן באָרד געוואָרן ווייס, און פֿון ווייס – ווידער
געלבּלעך. די ברעמען זענען זיך צעוואַקסן ווי בערשטלעך און
פֿאַרשטעלט די אויגן. דער הויכער שטערן איז געוואָרן געל ווי
פֿאַרמעט. די מלאכה האָט ער נישט פֿאַרגעסן. ער האָט נאָך אַלץ
געקאַנט מאַכן אַ שטאַרק שיכל מיט אַ ברייט קלעצל. ס׳האָט בלויז
געדויערט לענגער. ער האָט געבויערט מיט דער אָל, געפֿיילט מיט דער
פֿייל, געצויגן די דראַטווע, געקלאַפט פֿלעקלעך און מיט אַ הייזעריק
קול צוגעזונגען דאָס אַלטע ליד פֿון די קליינע שוסטערלעך :

האָט די מאַמע געקויפֿט אַ צאַפּיקל,
האָט דער שוחט געשאַכטן ס׳צאַפּיקל,
אוי, געוואַלד, ס׳צאַפּיקל.
אַבֿרהמעלע טיגענומען ד׳אײערלעך,
בערעלע טיגענומען די ביינדעלעך,
גימפעלע טיגענומען ס׳גערגעלע,
דודל טיגענומען ס׳דרויבעלע,
הערשעלע טיגענומען ס׳העלדזעלע,

און מחמת ער האָט מער נישט געהאַט קיין זין, וואָס זאָלן אים
אונטערהאַלטן, – האָט ער זיך אַליין אָפּגעענטפֿערט :

אוי, געוואַלד, ס׳העלדזעלע! . . .

מענטשן האָבן אים צוגערעדט ער זאָל צונעמען אַ ייִדענע אַ דינסט,
אָבער ער האָט נישט געוואָלט אַרײַנלאָזן קיין פֿרעמדע אשה אין זײַן
הייזל. אַ שכנטע איז אַ מאָל אַרײַנגעקומען אויסקערן, אָדער
צורוימען ס׳מיסט, אָבער אַפֿילו דאָס איז אים נישט ניחא געווען. ער

האַט זיך צוגעווינט צו זיין אַליין. ער האָט זיך אויסגעלערנט אַפּקאַכן אויפֿן דרייפֿוס, אונטער דער קאַפּע, אַ גריץ אָדער אַ ייכל. ער האָט אַפֿילו פֿרייטאָג געשטעלט טשאַלענט. ער האָט אַמליבסטן געהאַט צו זיצן איינער אַליין אויפֿן שוסטער-בענקעלע, צו קלאַפּן מיטן העמערל און צו טראַכטן זיינע מחשבות, וואָס זענען געוואָרן מיט די יאָרן אַלץ פֿאַרפּלאַנטערטער. ער האָט מיט זיך אַליין געפֿירט אַ שמועס ביי טאָג און ביי נאַכט. עמיץ האָט אין אים געפֿרעגט און געענטפֿערט. קלוגע רייד זענען גערעדט געוואָרן אין זיין מוח, ווערטער צייטיקע, באַטעמטע, פֿול מיט דער חכמה, וואָס ס'ברענגט מיט זיך די אַלטקייט. טייל מאָל האָט זיך אים אויסגעדוכט אַז די זיידעס זיינע, די קליינע שוסטערלעך, זיצן אין אים און פֿירן צווישן זיך אַ לאַנגן וויכוח – פֿון זאַכן, וואָס זיי האָבן געהערט אויף דער-וועלט און אויף אַנדערע וועלטן. אַלע טראַכטענישן האָבן זיך געדרייט אַרום דעם אייגענעם: וואָס איז לעבן און וואָס איז טויט? וואָס איז די צייט, וואָס לויפֿט אָן אויפֿהער, און וואָס איז דער שטח, וואָס טיילט אָפּ אים, אבאן, פֿון דעם ווייטן אַמעריקע? . . . ער האָט צוגעשלאָסן די וויעס, דאָס העמערל איז אים אַרויסגעפֿאַלן פֿון דער האַנט, אָבער ער האָט ווייטער פֿאַרנומען די דריי שוסטערשע קלעפעלעך – אַ שטילס, אַ העכערס און אַ לעצטס – ווי אַ פֿאַרהוילענער וואָלט נעבן אים פֿאַרראַכטן שיד . . . צומאָל ווען אַ שכן איז אַריינגעקומען און גענומען רעדן מיט אים הלמאי ער פֿאַרט נישט זען די קינדער, פֿלעגט אבא אָנווייזן אויף דעם הויפֿן שקראַבעס, וואָס זענען געלעגן אַרום זיין וואַרשטאַט.

– וואָס וועט זיין מיט זיי? – האָט ער געפֿרעגט. – עמיץ מוז זיי דאָך פֿאַרריכטן! . . .

יאָרן זענען אַריבער און ער האָט נישט געוויסט וווּ די צייט איז אַהינגעקומען. אין דעם שניידערישן בית-מדרשל, וווּ ער איז געגאַנגען דאַוונען, האָבן די יונגע-לייט געשמועסט וועגן מלחמות, גזירות, און אַז יידן קערן זיך ווידער אום קיין ארץ-ישראל. קיין פֿראַמפּאַל זענען געקומען אַלערליי דרשנים און משולחים. ערליס, וואָס ער, אבא, האָט זיי יאָרן לאַנג געמאַכט שטיוול, זענען מיט אַ מאָל געוואָרן שונאי-ישראל און אַוועק צו פּוילישע שוסטערס. אין איינעם אַ טאָג האָט דער זקן דערהערט, אַז ס'גרייט זיך פֿונסניי אַ מלחמה אויף דער וועלט: היטלער דער ימח-שמוניק האָט

צונויפֿגענומען זײנע חײלות, די סטרא-אחראניקעס, און וויל
אײננעמען פוילן. ער האָט אויך געהערט, אַז דער צורר היהודים האָט
אַרויסגעיאָגט די ייִדן פֿון דײַטשלאַנד. ווי אַ מאָל בעת גירוש שפּאַניע.
דער זקן איז אויפֿגעציטערט געוואָרן. כאָטש ער האָט זיך קיין מאָל
נישט צוגעלויבט, אַז ער וועט דערלעבן משיח, איז אים אײנגעפֿאַלן:
ווער ווייסט? אפֿשר איז דאָס שוין די מלחמה פֿון גוג ומגוג? אפֿשר
וועט אין גיבן משיח קומען און סײַ וועט זײן תּחית המתים? ער האָט
געזען אין זײן דמיון ווי די קבֿרים אויפֿן בית-עלמין עפֿענען זיך און
סײַטויכן אויף די קליינע שוסטערלעך – אבא, געצל, טרייטל, גימפל,
דער זיידע, דער טאַטע. ער, אבא, פֿאַרבעט אַלעמען אין זײן הײזל
אַרײן און איז מכבד מיט לעקעך און בראַנפֿן. זײן ווייב פעשע האָט
פֿאַראיבל וואָס סײַ איז דאָ אַזאַ באַשטאַנד, אָבער ער ענטפֿערט איר:
נו, וועט מען אויסקערן. אַבי מיר זעען זיך . . . מיט אַ מאָל פֿליט אָן
אַ וואָלקן, טוט אַ נעם אויף זיך גאַנץ פֿראַמפּאַל מיט דער שול, דעם
בית-מדרש, דער מקוה, אַלע ייִדישע הײזלעך, זײנס, אבאס, אויך,
און טראָגט אַלץ אַריבער קיין ארץ ישראל. ווי גרויס איז זײן חידוש,
אַז ער טרעפֿט דאָרט זײנע זין פֿון אַמעריקע. זײ פֿאַלן אים אַוועק צו
די פֿיס און בעטן:

– טאַטע, זײ אונדז מוחל! . . .

ווען אבא האָט זיך אויסגעמאַלט דאָס דאָזיקע טרעפֿעניש, האָט זײן
העמערל גענומען קלאַפֿן גיכער און שטאַרקער. ער האָט זיך
פֿאַרגעשטעלט ווי די קליינע שוסטערלעך טוען אָן שבת זײדענע
זשופּיצעס, ברייטע גאַרטלען, סויבלען מיט ווערכן, און מײַפֿאַרט צום
הר הבית אין ירושלים. מײַדאַוונט אין בית-המקדש. מײַטרינקט יין
המשומר. מײַעסט שור הבר און לויתן. רײַוחן הסנדלר באַגעגנט די
משפּחה-לײַט און רעדט צו זײ וועגן תּורה און שוסטערייַ. שבת-צו-
נאַכטס קערט זיך אום סײַגאַנצע געזינדל קיין פֿראַמפּאַל, וואָס איז אַ
טייל פֿון ארץ-ישראל, אין דעם אַלטן הײזל, וואָס כאָטש עס איז
קליין, איז עס על פי נס געוואָרן גערוים, ווי אַ פֿעל פֿון אַ הירש, ווי
עס ווערט געזאָגט אין טײַטש-חומש. אַלע אַרבעטן בײַ אײן
וואַרשטאַט: די אבאס און די גימפּלס, די געצלס און די גאַדלס, די
טרייטלס און די ליפעס. מײַנייט פֿאַר ייִדישע טעכטער גילדערנע
סאַנדאַלן, און פֿאַר בחורים – רבנישע לאַטשן. משיח אַליין קומט צו

די קליינע שוסטערלעך און לאַזט זיך נעמען אַ מאַס אויף אַ פּאַר
זיידענע פּאַנטאַפּעלעך. . .

אין איינעם אַ פּרימאַרגן, ווען אבא איז אַזוי געזעסן פּאַרטיפּט אין
זיינע מחשבות, האָט ער דערהערט אַ גרויסן רעש: אַ טרומייטערן, אַ
געקלאַפּ, אַ געבראַזג, אַ שאַלעניש. דער זקן האָט אַ ציטער געטאַן.
סיאיז שוֹפֿר של משיח! – איז אים דורכגעלאָפֿן דורכן רעיון. ער האָט
איבערגעלאָזט דעם שטיוול און מיט טרייסלענדיקע הענט אַרויס אין
דרויסן. אָבער וויי, סיאיז נישט געווען דער רוף פֿון אליהו הנביא.
נאַציס זענען געפֿלויגן און געוואָרפֿן באַמבעס. אין שטעטל איז
געוואָרן אַ געשריי און אַ געיאָמער. אַ באַמבע איז אַראָפּגעפֿאַלן ביי
דער שול. ס'האָט געטאַן אַ קנאַל, אַז אבאן האָט דער מוח זיך אַ
הייב געטאַן אין שיידל. אַ בלענדיקער באַלעם, ווי אַ בליץ, האָט זיך
באוויזן, און גאַנץ פּראַמפּאַל איז באַלויכטן געוואָרן מיט אַ
שאַרלאַך-רויטער שיין. סיאיז געווען ווי דאָס גיהנום וואָלט מיט אַ
מאַל זיך געעפֿנט. אַ שוואַרצער וואָלקן האָט איינגעהילט דעם שול-
הויף, מחנות פֿייגל האָבן גענומען פֿליען פֿון אַלע זייטן מיט אַ
קראַקעניש. דער וואָלד האָט געברענט און ס'זיינען אויפֿגעגאַנגען
גרויסע זיילן רויך. פֿון בערגל אַראָפּ האָט אבא געזען סעדער
איינגעהילט אין פֿלאַמען. די עפל-ביימער האָבן סיי געבליט סיי
געפֿלאַקערט. עטלעכע לייט, וואָס זענען געשטאַנען נעבן אבאן, האָבן
זיך אַ וואָרף געטאַן צו דער ערד. זיי האָבן גערופֿן צום זקן, אַז ער
זאָל נאָכטאַן זייער ביישפּיל. אָבער ער האָט נישט געהערט זייערע
קולות און סיאיז אים פּאַרגעקומען, אַז זיי מאַכן מיט די מיילער ווי
שטומע. נאָך אַ קווענקלעניש איז ער מיט שטרויכלענדיקע קני אַריין
אין שטוב. ער האָט דאָרט אַריינגעפּאַקט אין אַ זעקל דעם טלית
ותפֿילין, אַ העמערל, אַ קאַפּעטע, אַן אָל, אַ דראַטווע, אַ צוואַנג, אַ
קעסטל שיפֿטן, און אויך אַריינגעשטופּט דעם פּאַק פּאַפּירן-געלט,
וואָס ער האָט געהאַט ליגן אין שטרוי-זאַק. באַלד דערנאָך האָט ער
גענומען דעם שטעקן אין האַנט, אַ קוש געטאַן די מזוזה און אַרויס.
סיאיז געווען אַ נס, וואָס ער האָט זיך צוגעאיילט, ווייל אַ ביסל
שפעטער האָט די שרפֿה דערגרייכט דאָס הייזל. דאָס דעכל האָט זיך
אַ הייב געטאַן ווי אַ הימל, און ס'האָט זיך אַנטפלעקט דער בוידעם
מיט זיין אינגעווייד. די ווענט זענען איינגעפֿאַלן. אבא האָט געזען ווי
דער נחלת-צבי אויף דער פּאַליצע, וואָס איז געבליבן הענגען ווי אין
דער לופֿט, האָט זיך אָנגעבלאַזן, פּאַרברענט געוואָרן און אַ רגע

געבליבן שטיין מיט גליענדיקע בלעטער און פֿייערדיקע אותיות, ווי די תורה וואָס ייִדן האָבן געקראָגן אויפֿן באַרג סיני . . .

ה

אויף יענער זייט ים

פֿון יענעם טאָג אָן איז אבא מער נישט געווען ער אַליין. זיין לעבן איז געוואָרן ווי אַ מעשה, וואָס ער האָט געלייענט אין טייטש-חומש, אָדער ווי אַ משל וואָס ער האָט געהערט פֿון אַ מגיד. ער האָט איבערגעלאָזט דאָס הויז פֿון זיינע עלטערן, די שטאָט פֿון זיין געבורט, און איז אַוועק וואַנדערן מיטן בלויזן שטעקן, ווי יעקב אבינו. די פֿייערן אין פֿראַמפּאָל און אין די דערפֿער אַרום האָבן אים דערמאָנט אין סדום און עמורה, וואָס דער רויך איז אויפֿגעגאַנגען פֿון זיי ווי פֿון אַ קאַלך-אויבן. ער איז ביי נאַכט געלעגן מיט אַנדערע ייִדן אויפֿן בית-עולם, מיט אַ שטיין צוקאַפּנס, און אים האָט זיך אויסגעדוכט, אַז ער איז אויפֿן וועג פֿון באַר-שבע קיין הרן און ער נעכטיקט אין בית-אל. ראש השנה האָבן די פֿראַמפּאָלער ייִדן געדאַוונט אין וואַלד. מחמת אבא איז געווען דער איינציקער, וואָס האָט געהאַט מיט זיך אַ טלית און אַ סידור, האָט מען אים מכבד געווען מיט דער מוספֿדיקער שמונה-עשרה. ער איז געשטאַנען ביי אַ סאַסנע אַנשטאָט אַן עמוד און מיט אַ הייזעריקער קול געזונגען די ימים-נוראימדיקע נגונים. אַ קוקו האָט געקוקט, אַ פיכאַלץ האָט געפיקט, אַלערליי פֿייגל האָבן געצוויטשערט, געפֿייפֿט, געשריגן. שפעט-זומערדיקע פֿעדעס זענען אַרומגעפֿלויגן אין דער לופֿט און זיך פֿאַרטשעפעט אין אבאס באַרד. פֿון מאָל צו מאָל איז אַ שאַלעניש אַדורך איבערן וואַלד און אַפּגעהילכט מיט אַ סך ווידער-קולות, ווי אַן אומגעזעענער וואַלט געבלאַזן שופֿר . . . אין די קילע נעכט פֿון עשרת-ימי-הַתשובֿה האָבן די פֿראַמפּאָלער געזאַגט פֿון געדעכעניש שטיקלעך סליחות: אל מלך יושבֿ, זכר ברית, אדם מה יזכה, און וואָס איינער האָט געדענקט פֿון אויסנווייניק. פֿערד, וואָס פּאַשען זיך גאַנצע נעכט אויף די לאַנקעס, האָבן געהירזשעט. זשאַבעס האָבן געקוואַקעט. פֿון מאָל צו מאָל האָט מען פֿאַרנומען ווייטע שאַסן. די וואַלקנס זענען געווען רויט אין אַפּשיין פֿון שרפֿות. שטערן זענען געפֿאַלן און איבערגעלאָזט נאָך זיך פֿייערדיקע רוטן. בליצן האָבן דורכגעשניטן דעם הימל. קינדער זענען געווען פֿאַרשלאַפֿט אין די

נעכט און אזוי לאנג זיך געריסן, ביז זיי האָבן זיך פֿאַרקײַכט און זענען אויסגעגאַנגען אויף די אַרעמס פֿון די מאַמעס. מ'האַט אויסגעגראָבן פֿאַר זיי קבר־מלעך אין מיטן פֿעלד. אַ מעוברתדיקע אשה האָט באַקומען געבורט-ווייען. אבאן האָט זיך אויסגעוויזן, אַז ס'איז שנת תּיח, און אַז ער, אבא, איז דער עלטער-עלטער-זיידע, דער ערשטער פֿון שטאַט, וואָס איז אַנטלאָפֿן פֿון כמעלניצקיס היידאַמאַקעס און וואָס זײַן נאָמען ווערט דערמאָנט אין פֿראַמפּאַלער פּנקס. ער איז געווען גרייט זיך מוסר נפֿש צו זײַן על קדוש-השם. עס האָבן זיך אים געחלומט אויף דער וואַך גלחים, שײטער-הויפֿנס, און ווען דער ווינט האָט גענומען בלאָזן צווישן די צווייגן, האָט זיך אים אויסגעדוכט, אַז עדות ייִדן שרײַען שמע-ישׂראל. וויפֿל מאָל ער איז אַנטדרימלט געוואָרן, איז אים פֿאַרגעקומען, אַז ער איז אין אַ שול און מ'זאָגט סליחות. עס האָט אים יעדעס מאָל אויפֿגעוועקט דאָס געשרײַ:

—"ויקרא בשם א-דו-ני!"

עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז סײַ מיט זײַן געלט, סײַ מיט זײַן שוסטער געצײג האָט אבא געקאָנט ראַטעווען אַ סך ייִדן. פֿאַר דעם געלט האָט מען געדונגען פֿורן און מ'איז געפֿאַרן קיין דרום-צו, אויפֿן וועג קיין רומעניע. אָפֿט איז אויסגעקומען צו גיין מײַלן צו פֿוס, די שיד זענען צעריסן געוואָרן און אבא האָט זיי פֿאַרריכט אונטער אַ בוים. נאָך לאַנגע וואַגלענישן און סכנות איז מען אין דער נאַכט פֿון שלש-עשרה מדות אַריבער די רומענישע גרענעץ. צו מאָרגנס, ערבֿ יום-כּפור, האָט מען געשיקט אַ דעפעשע צו אבאס זין קיין אַמעריקע און זיי צו וויסן געטאָן וווּ זייער פֿאַטער געפֿינט זיך. אַן אַלטע ייִדענע, אַן אַלמנה, האָט אַרײַנגענומען דעם זקן צו זיך.

מ'קאָן זיך גרײַלעך אויסמאָלן, אַז אבאס זין האָבן מרעיש עולם געווען אַרויסצוראַטעווען דעם אַלטן טאַטן. ווען זיי האָבן זיך דערוויסט וווּ ער איז, זענען זיי געלאָפֿן קיין וואַשינגטאָן, צו מלכות, אויסגעפּוועלט פֿאַר אים אַ וויזע און מיטן טעלעגראַף אַריבערגעשיקט צום קאָנסול קיין בוקאַרעשט אַ סכום געלט מיט אַ בקשה, ער זאָל העלפֿן דעם זקן. דער קאָנסול האָט צו אבאן געשיקט אַייגנס אַ שליח. צו מאַכן די זאַך בקיצור: מ'האַט איבערגעפֿירט דעם אַלטן מיט דער באַן קיין בוקאַרעשט. מ'האַט דאָ אַפּגעהאַלטן אַ וואַך און

אים איבערגעשיקט אין אן איטאליענישן פארט. דארט האט מען אים אפגעשוירן, אויסגעפארעט זיינע מלבושים און אים ארויפגעזעצט אויף א שיף. ס'איז געווען די לעצטע שיף וואס איז געגאנגען פון יענע מקומות קיין אמעריקע.

די נסיעה איז געווען א לאנגע און א שווערע. אנדערט-האלבן טעג האט זיך אבא געשלעפט מיט באנען קיין איטאליע, זיך געטראגן איבער בערג און טאלן, ווי אין כף הקלע. מ'האט אים געגעבן צו עסן, אבער מחמת ער האט נישט געוואלט עסן קיין טרפות, האט ער גארנישט פארזוכט. דער זאק מיטן טלית ותפילין און דעם שוסטער-געצייג איז ערגעץ נעלם געווארן. ער האט פארגעסן דעם חשבון פון די טעג, און האט מער נישט געוויסט צי ס'איז אין דער וואכן אדער שבת. שפעטער, אויף דער שיף, איז ער, א פנים, געווען איין ייד. ס'האט זיך דארט געפונען א דאלמעטשער וואס האט גערעדט דייטש, אבער דער זקן האט נישט פארשטאנען זיין לשון. דער ים איז געווען שטורעמדיק. אבא איז כמעט די גאנצע צייט געלעגן. כאטש ער האט נישט געגעסן מער ווי הארטע סוכערעס מיט קאלט וואסער, האט ער געבראכן מיט דער גרינער גאל. ער איז אנטדרימלט געווארן און זיך ווידער אויפגעכאפט. די מאשינען האבן גערוישט ביי טאג און ביי נאכט. דער פייפער האט געפייפט לאנג און מיט ווארעניש. די הייסע לופט האט געשמעקט מיט פעך, אייל, אונגעברענץ. די טיר פון שיף-קאמער האט זיך יעדעס מאל אויפגעפראלט און זיך פארקלאפט, ווי לאפיטוטן וואלטן מיט איר ארומגעשטיפט. די גלעזער אין שענקל האבן געקלונגען און אונטערגעטענצלט. די ווענט האבן זיך געוואקלט. דער דיל האט זיך געוויגט, ווי א הוידלקע. ווי לאנג ס'איז געווען טאג האט אבא ארויסגעקוקט דורך דעם קיילעכדיקן פארשמירטן שייבל הארט ביי זיין געלעגער. דא האט די שיף זיך געטאן א הייב, ווי גרייט אועקצופליען ערגעץ אין חלל: דער צעריסענער הימל האט דערביי געטאן א פאל-אראפ, ווי די וועלט וואלט זיך אומגעקערט צום תוהו-ובוהו. באַלד האט די שיף גענומען זינקען אין תהום און דער הימל האט זיך ווידער אויפגעהויבן און אויסגעשפרייט ווי אין א נייעם מעשה-בראשית. די וועלן זענען געווארן דא געל ווי שוועבל, דא שווארץ ווי פעלז. צו מאל זענען זיי געלאפן פארויס, צאקיק און קאמיק, ווי קייטן בערג. זיי האבן דערמאנט אבאן דעם פסוק פון תהלים: ההרים רקדו כאילים, גבעות כבני צאן. באַלד האבן זיי גענומען אפטרעטן אויף צוריק, ווי

ביי קריעת ים-סוף. כאָטש אבא איז קיין מאָל נישט געווען קיין
 למדן, איז אים איצט דער קאָפּ פֿול געווען מיט פֿאַרגלייכענישן פֿון
 חומש און פסוק. טייל מאָל האָט זיך אים אויסגעדוכט, אַז ער איז
 דער נביא יונה, וואָס איז אַנטלאָפֿן פֿון גאָט, און אַז ער געפֿינט זיך
 נישט אויפֿן דנאָ פֿון אַ שיף, נאָר אין די געדערים פֿון אַ וואַלפֿיש. ער
 האָט, ווי יונה, געבעטן גאָט ער זאָל אים מציל זיין פֿון דעם
 באַדרענגעניש. אַן אַנדער מאָל איז אבאן פֿאַרגעקומען, אַז דאָס,
 וואָס ער זעט אין דרויסן, איז נישט דער אוקעאַן, נאָר אַ מדבר אָן אַ
 גרענעץ, פֿול מיט שלאַנגען, עקדישן, פיפערנאָטערס, ווי סיווערט
 דערציילט אין חומש דברים. אין די נעכט האָט ער זעלטן אָן אויג
 צוגעטאָן. יעדעס מאָל וואָס ער איז אַראָפּ טאָן זיין באַדערפֿעניש, איז
 ער געפֿאלן און געבליבן ליגן אַ פֿאַרחלשטער. ער האָט זיך
 אויפֿגעהויבן און די קני האָבן זיך אים ווידער אונטערגעבראַכן. ער
 האָט פֿאַרלוירן דעם וועג אין דעם שמאָלן געדרייטן קאָרידאָר, און
 אַזוי לאַנג גערופֿן און געקרעכצט, ביז אַ מאַטראַז האָט אים
 צוריקגעפֿירט אין זיין חדרל. ער איז יעדעס מאָל פֿונסניי זיכער
 געווען, אַז ס׳איז שוין דער סוף און אַז ער וועט אפֿילו נישט קומען צו
 קבֿר-ישׂראל, נאָר מיוועט אים אַרייַנוואַרפֿן אין דער טיפֿעניש פֿון ים.
 ער האָט גענומען זאָגן ווידוי, קלאַפֿן מיט דער קנאָטיקער פֿויסט אין
 דער ברוסט אַריין און אַלע מאָל אַרויסגעבראַכט די אייגענע
 ווערטער:

—אוי, וויי, טאַטע! ס׳איז באו מים עד נפֿש! . . .

גלייך ווי ער האָט נישט געוויסט ווען ער איז אַרויסגעפֿאַרן, אַזוי האָט
 ער אויך נישט באַנומען, אַז ער איז שוין אָנגעקומען. די שיף איז
 געשטאַנען אין ניו-יאָרקער האַפֿן, אָבער ער האָט דאָס נישט
 געשפּירט. ער האָט געזען דורך דעם פֿענצטערל הייזער, טורעמס, נאָר
 ער האָט געמיינט, אַז דאָס זענען אינדן. אַ לאַנגער פֿאַרשוין אין אַ
 ווייס היטל איז אַרייַנגעקומען צו אים און געשריגן, אָבער אבא האָט
 זיך נישט גערירט פֿון אַרט. נאָך לאַנגע חקירות ודרישות האָט מען
 אים געהאַלפֿן זיך אַנטאָן און מ׳האַט אים אַרויסגעפֿירט אין דרויסן.
 עס האָבן שוין דאָרט געוואַרט אויף אים די זין, די שנורן, די
 אייניקלעך. אבאן האָט אַ שווינדל געטאָן פֿאַר די אויגן. אַ געזעמל
 פּריצים, פּריצות, שקצים, שיקסעס, האָבן זיך אויף אים
 אַרויפֿגעוואַרפֿן, געקושט, געהאַלדזט, אַלע צוזאַמען געשריגן אויף אַ

לשון, וואָס איז געווען יאָ ייִדיש און נישט ייִדיש. מ'האָט אים האַלב געפֿירט, האַלב געטראַגן און אים צום סוף אַרײַנגעזעצט אין אַ מאַשין. עס זענען צוגעפֿאַרן נאָך אַנדערע מאַשינען – אַלץ מיט אבאס אײַגענע. באַלד האָט די מאַכניע גענומען פֿליען פֿייל-אויסן-בויגן, איבער בריקן, טײַכן, דעכער, היילן. הייזער האָבן זיך אויפֿגעהויבן און זיך צוריק אַראָפֿגעלאָזט, ווי אין אַ נס. געבײַען האָבן אויסגעשאָסן ביז די וואַלקנס. שטעט האָבן זיך אַפֿגעריסן פֿון אונטער דער ערד. זײ האָבן אבאן דערמאָנט אין פיתום ורעמסס. מענטשן זענען געלאָפֿן אויף הינטערוויילעכץ. די לופֿט איז געווען פֿול מיט דונערן און בליצן, מיט קלאַפֿעריי און טרומײַטערניש. אין דרויסן איז געווען האַלב-חתונה, האַלב-שרפֿה. צו מאָל האָט זיך אבאן געדוכט, אַז גאַנצע מדינות האָבן זיך אַרויסגעלאָזט אויף עפעס אַ היידענישן פֿײַערטאַג. . . אַרום אים האָבן זיך געשטופֿט זײַנע זין. ער האָט זײ נישט דערקאָנט, בלויז געזען ווי נעפל, אַז זײ זענען קלײַנע און געלבלעכע. זײ האָבן אים אַרײַנגעשריגן אין די אויערן אַרײַן ווי אַ טויבן :

– איך בין גימפל . . .

– איך בין געצל . . .

– איך בין פֿײַוול . . .

דער זקן האָט צוגעשלאָסן די ווײַעס און נישט געענטפֿערט. אַלע קולות האָבן זיך צונויפֿגעמישט. אַלץ איבער אים און אינטער אים האָט זיך געשאַקלט, געשליידערט, געלאָפֿן הענדעם-פענדעם. ס'האָט אין אים מיט אַ מאָל אויפֿגעטויכט די מעשה ווי יעקבֿ איז אָנגעקומען קיין מצרים און ווי פרעה האָט אים אָנגעשיקט זײַנע עגלות. עס איז געווען ווי ער אַליין, אבא, וואַלט דאָס בײַגעווינט אין אַ פֿרײַערדיקן גלגול. די באַרד האָט אים גענומען ציטערן און זיך וואַרפֿן. אַ הייזעריקער שלוכץ האָט זיך אַרויסגעריסן פֿון זײַן קעל. אַ פֿאַרגעסענער פֿסוק איז אים געבליבן שטעקן אין גאַרגל. ער האָט בלינדערהײַט אַרומגענומען אײַנעם פֿון די זין און געכליפעט :

– דו ביסט דאָ? דו לעבסט? . . .

געוואַלט האָט ער זאָגן :

ו

די אמעריקאנער ירושה

אבאס זין האָבן נישט געווינט אין ניו-יאָרק, נאָר ביי אַ שטעטל אין ניו-דזשורזי, אַ האַלבן מייל אָפּגערוקט פֿון ישובֿ. נעבן אַ וואַסער זענען געשטאַנען זיבן הייזלעך, אַרומגערינגלט מיט גערטנדלעך. פֿון דאַנען זענען די זיבן ברידער געפֿאַרן יעדן טאָג אין אויטאָמאָבילן צו דער שיד-פֿאַבריק, וואָס האָט געהערט צום עלצטן, צו גימפלען. דעם טאָג פֿון אבאס קומען זענען די זין נישט אַוועק צו זייערע ביזנעס. מ'האָט אין גימפּלס הויז איינגעריכט פֿאַרן טאַטן אַ סעודה. מ'האָט אייגנס געקויפֿט גלאַט-כשר פֿלייש און גענוצט ניי געפֿעס. גימפּליס ווייב, בעסי, וואָס איז געווען פֿון דער היים אַ מלמדס אַ טאַכטער און האָט געדענקט אַלע היימישע פֿירעכצן, האָט אַכטונג געטאָן, אַז אַלץ זאָל צוגיין כּדת וכדין. לכּבֿוד דעם שווער האָבן די שנורן אָנגעטאָן טיכלעך אויף די קעפּ. אבאס זין האָבן אויסגעזוכט די קאַפלען, וואָס זיי האָבן געטראָגן ימים-נוראים אין שול. די אייניקלעך און די אור-אייניקלעך האָבן נישט געקאַנט רעדן קיין ייִדיש, אָבער זיי האָבן זיך אייגנס אויסגעלערנט עטלעכע ווערטער. זיי האָבן אַלע געוויסט פֿון פֿראַמפּאָל, פֿון די קליינע שוסטערלעך, פֿון דעם ראש פֿון דער משפּחה, דעם ערשטן אבאן. אַפֿילו די גויים אין די שטעטלעך אַרום האָבן געהערט דערפֿון, ווייל גימפּל האָט אין די אַנאַנסן, וואָס ער האָט געגעבן אין די ענגלישע צייטונגען וועגן זיין שוך-פֿאַבריק, זיך געיווסט מיט זיין שוסטערשן אַפּשטאַם. מיר האָבן נישט ערשט נעכטן אָנגעהויבן מאַכן קיין שיד — האָט ער אַנאַנסירט. — אונדזער געניטשאַפֿט אין שיד האָט זיך אָנגעהויבן אין דער פּוילישער שטאַט בראַד מיט דריי הונדערט יאָר צוריק, ווען אונדזער עלטער-עלטער-זיידע, אבא, האָט געלערנט דאָס פֿאַך ביי אַ דאָרטיקן מייסטער. די געמיינדע פֿון דער שטאַט פֿראַמפּאָל, וווּ אונדזער משפּחה האָט זינט דעמאָלט געמאַכט שיד אין משך פֿון פֿופֿצן דורות, האָט יענעם אבאן באַשאַנקען מיט דעם טיטל ראַביי (ער האָט געמיינט דעם מורגו) פֿאַר זיין טשאַריטי, וואָס איז אַלע מאָל ביי אונדז געגאַנגען האַנט-ביי-האַנט מיט פֿאַך-קענטעניש און גוטער באַהאַנדלונג פֿון די קונדן . . .

אין דעם בלאַט-צייטונג, וואָס איז אין טאָג פֿון אבאס אַנקומען אַרויס אין דער שטאָט עליזאַבעטה, איז געווען געמאַלדן, אַז צו די זיבן ברידער פֿון דער באַרימטער שיד-קאָמפּאַני קומט היינט אַ גאַסט פֿון פּוילן: זייער אַלטער טאָטע. עס זענען אַנגעקומען צו גימפלען אַ סך טעלעגראַמעס פֿון פֿירמעס, לאַנדסלייט, מחותנים.

די סעודה איז געווען אַ געהויבענע. מ'האַט אין גימפּלס אויפֿנאַם-זאָל געשטעלט דריי געדעקטע טישן, איינעם פֿאַרן טאָטן מיט די זין און שוורן, דעם אַנדערן – פֿאַר די אייניקלעך, דעם דריטן – פֿאַר דעם קליינזאָרג, די אור-אייניקלעך. כאָטש עס איז געווען אין מיטן טאָג האָט מען אין די לייכטער אַנגעצונדן ליכט – רויטע, בלויע, גרינע, געלע. די פֿלעמלעך האָבן זיך געשפיגלט אין דעם זילבערנעם געשיר, אין דעם פֿאַרצעלאַנענעם געפֿעס, אין די קרישטאָלן, וויינען און פּוסות, וואָס האָבן דערמאָנט אַן פּסח צום סדר. אויף אַלע טישלעך און געשטעלכלעך זענען געווען אַנגעשטעלט בלומען. די שוורן האָבן געוואָלט, מיזאָל דעם שווער גלייך אַנטאָן נייע מלבושים, אָבער גימפל האָט זיך איינגעשפּאַרט, אַז דער טאָטע זאָל בלייבן דעם ערשטן טאָג אין זיין פֿראַמפּאַלער קאַפּאַטע. מ'האַט געהאַט אייגנס באַשטעלט פֿאַטאַגראַפֿיסטן, וואָס זאָלן אַראַפּנעמען אַ בילד פֿון דעם באַנקעט. עס האָט געזאָלט געדרוקט ווערן אין די בלעטער. גימפל האָט אַפֿילו געהאַט איינגעלאָדן אויף שפּעטער אַ ראַבאָי און אַ חזן, וואָס זאָל זינגען לכּוֹד דעם גאַסט חזנישע שטיקלעך. אבא איז געזעסן אויבן-אַן אויף אַ פֿאַטער-שטול. גימפל און געצל האָבן אים אַריינגעבראַכט אַ שיסל, אַ שעפּ וואָסער און אים אַפּגעגאָסן די הענט צו שאו ידיכם. די שפּייזן האָט מען אַריינגעטראָגן אויף זילבערנע טאַצן. מ'האַט אַוועקגעשטעלט פֿאַר דעם זקן אַלערליי פֿרוכט-זאַפֿטן, סאַלאַטן, כל-המינים זיסן בראַנפֿן, קאַניאַק, מעד, קאַוויאַרן. באַדינט האָבן נקבֿות מיט שוואַרצע פּנימער. אבאן האָט זיך געפּלאַנטערט אין קאַפּ פּרעה, יוסף, פּוטיפֿרע, גושן, דער שר המשקים און שר האופֿים. עסן אַליין האָט ער נישט געקאָנט: די הענט האָבן זיך אים געוואַרפֿן, און גימפל, דער בחור, האָט אים אַנגעקאַרמעט. וויפֿל די זין האָבן נישט גערעדט צו אים און אים געגעבן סמנים ווער זיי זענען, האָט דער זקן נישט געקאָנט פֿונאַנדערשיידן צווישן איינעם און דעם אַנדערן. יעדעס מאָל וואָס דער טעלעפֿאָן האָט גענומען קלינגען, האָט ער אויפֿגעציטערט און זיך געטאַן אַ ריס, ווי צו אַנטלויפֿן. עס האָט אים דערמאָנט אין די נאַצישע עראַפּלאַנען, וואָס זענען געפּלויגן איבער

פֿראַמפּאָל. אַ ווייל האָט זיך אים געדוכט, אַז דאָס גאַנצע הויז דרייט זיך אַרום-און-אַרום ווי אַ קאַרוזעל. באַלד איז אים פֿאַרגעקומען, אַז די טישן שטייען נישט אויפֿן דיל, נאָר אויפֿן בעליק, און אַז אַלע גייען מיט די קעפּ אַראָפּ און די פֿיס אַרויף. . . קעגן דער שיין פֿון די קאָלירטע עלעקטרישע לאַמפּן און די פֿאַרביקע ליכט איז זיין פנים געווען געל, ווי ביי אַ מת. נאָך דער יויד, ווען די שוואַרצע דינסטן האָבן גענומען אַרייַנטראָגן די געקאַכטע און געבראַטענע הינער, איז דער זקן פֿאַרשלאַפֿט געוואָרן. מ'האָט אים אין דער גיך אַריבערגעטראָגן אין שלאָף-צימער און געלייגט אויפֿן בעט. מ'האָט באַלד דערנאָך געשיקט נאָך אַ דאָקטאָר.

וואָכן לאַנג איז אבא געווען ווי אין הינערפלעט. פֿרֿיער איז ער גאַנצע טעג געשלאָפֿן און געדרימלט ווי אין אַ היץ-שלאַפֿקייט. ער האָט אַפֿילו נישט געהאַט קיין פּוּח צו דאָוונען. אַ וועכטערין אין ווייסע מלבושים האָט געוואַכט איבער אים ביי טאָג און ביי נאַכט. ער איז שפּעטער געקומען צו די פּוּחות און איז אַפֿילו אַרויס אין דרויסן פֿאַר דער שוועל, אָבער די רעיונות זענען אים געבליבן צורודערט. ער האָט געוואַלט עפֿענען אַ טיר פֿון אַ שטוב און איז אַריין אין אַ קליידער-שאַנק. ווען ער איז אַריין אין באַד צימער, האָט ער נישט געוויסט ווי אַרויסצוקומען. ער האָט זיך געשראַקן פֿאַר דעם קלינגען אין דער טיר, פֿאַר די קולות וואָס זענען געקומען פֿון ראַדיאָ-קעסטל, פֿאַר דעם רויש און דעם גרילצעניש פֿון די מאַשינען, וואָס זענען פֿאַרבייגעפֿאַרן אין דרויסן. גימפל האָט אים אַוועקגעפֿירט אין אַ מקום-קדוש, וועלכע צען מייל פֿון דער היים, נאָר אויך דאָרט איז דער זקן געבליבן אַ צעטומלטער. דער שמש איז געווען אַ געגאָלטער. די ליכט אין ששה נרות זענען געווען פֿון עלעקטרע. עס איז דאָ נישט געווען קיין שול-הויף, קיין האַנטפֿאַס צו וואַשן די הענט, קיין אויוון זיך אַנצוואַרעמען. דער חזן האָט נישט געדאָוונט, נאָר געבלעקעכצט. די מתפללים זענען אַרומגעגאַנגען אין קליינע טליתיםלעך ווי שאַליקלעך. אבא האָט מורא באַקומען, אַז מ'האָט אים פֿאַרפֿירט אין אַ תּיפֿלה און אַז מ'ווייל מאַכן פֿון אים אַן עבֿודה זרה. . .

ווען דער ווינטער איז אַריבער און אבאן איז נישט בעסער געוואָרן, האָבן די שנאָרן גענומען מורמלען, אַז ס'וואַלט אפֿשר גלייך געווען, מ'זאָל דעם אַלטן אַוועקשיקן אין אַ מושבֿ-זקנים, אַדער אין אַ היים

פֿון קראַנקע און געליימטע. אָבער גראָד דעמאָלט איז עפעס געשען. איין מאָל, ווען אבא האָט געעפֿנט די שאַנק, האָט ער אינעווייניק דערזען אַ זאָק, וואָס האָט אים אויסגעוויזן היימיש. ווען ער האָט אין אים אַריינגעקוקט, האָט ער געפֿונען זיין שוסטער-געצייג פֿון פֿראַמפּאַל: אַ קעסטל שטיפֿטן, די קאַפּאַטע, דעם האַמער, דאָס מעסער, די צוואַנג, די פֿייל, די אָל. ס'האָט זיך אויך פֿאַרוואַלגערט אַ צעבויגענער שוך. אבא האָט אַ ציטער געטאָן. ער האָט נישט געגלויבט די אייגענע אויגן. נאָך לאַנגן קווענקלעניש, האָט ער זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ פֿוסן-בענקעלע און גענומען זיך פֿאַרען מיט קרומע אַפּגעווינטע פֿינגער. ווען בעסי איז אַריינגעקומען און געזען ווי דער שווער זיצט און עסקט זיך מיט אַ פֿאַרדאַרטן שקראַב, האָט זי זיך צעלאַכט.

– וואָס טוט דער שווער? – האָט זי געפֿרעגט. – איר'ט זיך נאָך, חלילה, צעשניידן די הענט! ...

יענעם טאָג האָט אבא מער נישט געדרימלט אויף זיין געלעגער. ער איז געזעסן אַ פֿאַרטוענער, ביזן אָוונט. ער האָט אַפֿילו געגעסן מיט מער אַפעטיט דאָס שטיקל הון און אַ שמייכל געטאָן צו די אור-אייניקלעך, וואָס זענען געקומען קוקן וואָס דער עלטער-זיידע טוט. ווען גימפל האָט צו מאַרגנס דערציילט די ברידער ווי דער טאַטע האָט זיך צוגעכאַפט צו זיינע פֿראַמפּאַלער כלים, האָבן זיי געלאַכט. אָבער ס'האָט זיך באַלד אַרויסגעוויזן, אַז דאָס אומקערן זיך צו שוסטעריי איז פֿאַר דעם זקן אַ רפֿואה. טעג זענען אַריבער און אבא איז נישט מיד געוואָרן פֿון זיין פֿאַרעניש. ער האָט אויסגעזוכט אויסגעגאַנגענע שיד, וואָס האָבן זיך פֿאַרוואַלגערט אין די שענק, און זיי געפרוּווט פֿאַרריכטן. ער האָט גענומען בעטן זיך ביי די קינדער מיזאַל אים ברענגען לעדער און מכשירים. ווען מ'האָט אים צוליב געטאָן, האָט ער אויספֿאַרראַכטן אַלע מענערשע, ווייבערשע און קינדערשע שיד, וואָס זענען געבליבן אין הויז. נאָך פֿסח האָבן אבאס זין זיך צונויפֿגערעדט, געלאַזט אויסבויען אין הויף אַ שטיבל, אַריינגעשטעלט אַ וואַרשטאַט, אַ שוסטער-בענקעלע, אַנגעבראַכט אַלע סאַרטן לעדער, קאַפיטעס, טינטן, קלייסטערס, נעגל, באַרשטן, צודאַטן און אַלץ וואָס קאָן זיין נייטיק פֿאַר דער שוסטערשער מלאכה. וואָס זענען דען אבאס קינדער נישט גרייט געווען צו טאָן פֿאַר זייער טאַטן?

דער זקן האָט אויפֿגעלעבט. די שנורן האָבן געשווירן, אַז ער איז געוואָרן מיט פֿופֿצן יאָר ייִנגער. ער איז, ווי אַ מאָל אין פֿראַמפּאַל, אויפֿגעשטאַנען גלייך מיט זון-אויפֿגאַנג, אַפּגעדאַוונט און זיך גענומען צו דער אַרבעט. ער האָט זיך פֿונסניי אויסמאַרקירט אַ מאָס פֿון אַ שטריקל מיט קנופֿן. די ערשטע פּאַר שיד ער האָט אויסגעפֿאַרטיקט פֿאַר בעסין, דער עלצטער שנור, האָט מען אַרומגעטראָגן אויף חדושים. בעסי, וואָס האָט געהאַט שוואַכע פֿיס און נישט געקאַנט לאַנג שפּאַצירן, האָט געטענהט, אַז זי האָט נאָך קיין מאָל נישט געהאַט אַזוינע באַקוועמע שיד ווי די, וואָס דער שווער האָט איר געמאַכט. די אַנדערע שנורן האָבן זיך אין איר מתקנא געווען און זיך אויך געלאָזט נעמען אַ מאָס. נאָך זיי זענען געקומען די אייניקלעך. ווען די גוישע שכנים האָבן זיך דערוויסט, אַז צו דער רייכער יידן-משפּחה איז געקומען פֿון יענער זייט ים זייער אַלטער פֿאַטער און אַז ער נייט שיד אויפֿן פֿאַרצייטישן שטייגער, פֿון ליבשאַפֿט צום פֿאַך, איז דאָס זיי געפֿעלן און אייניקע זענען געקומען צו אים מיט באַשטעלונגען. דער זקן האָט זיך דורכגערעדט מיט זיי האַלב אויף ייִדיש-טייטש, האַלב אויפֿן ווונק, און ער האָט ביי אַלעמען נושאַ-חן געווען. די ייִנגערע אייניקלעך און די אור-אייניקלעך זענען שוין לאַנג געשטאַנען ביי דער אַפֿענער טיר פֿון דעם שטיבל און געקוקט ווי זייער זיידע קלאַפֿט פֿלעקלעך. מחמת ער האָט שוין פֿאַרדינט געלט, האָט ער געקויפֿט פֿאַר די קינדער שפּיל-צייג און צוקערלעך. ער האָט אַפֿילו אויסגעשניצט אַ טייטל און גענומען זיי לערנען פֿון סידור אַרויס אַלף-בית, מודה אַני און מאַכן אַ ברכה.

אין מאָל אין אַ זונטיק איז גימפל אַריין צום טאַטן אין קעמערל, האָט פֿאַרשאַרצט די אַרבל און אויף אַ שפּאַס אים גענומען אַרויסהעלפֿן. ווען די ברידער זענען שפּעטער געקומען צו גאַסט, האָבן זיי אויך חשק באַקומען צו ווייזן וואָס זיי קאַנען. איבער אַכט טאַג זונטיק זענען שוין געשטאַנען אין אבאס שטוב אַכט שוסטער-בענקעלעך. נאָכן עסן זענען אבאס זין געזעסן אַרום דעם וואַרשטאַט, מיט זעק אויף די קני, ווי אַ מאָל אין פֿראַמפּאַל, אין אויף צופֿלייסן געשניטן זוילן, געבויערט לעכלעך, געקלאַפֿט שטיפֿטן, געשאַבן קנאַפֿלען. די ווייבער זענען געשטאַנען אין דרויסן, געלאַכט, געשעפֿט נחת. דאָס קליינוואַרג האָט זיך צונויפֿגעשטופֿט, געגאַפֿט, נישט געוואָלט אַפֿטרעטן. דורך די פֿענצטערלעך האָט אַריינגעשניט די זון און עס האָבן זיך געצויגן פֿון די שויבן קרומע זיילן שטויב. אין

דרויסן, איבער דעם גראָז און דעם וואַסער, האָט געהויערט אַ נאָך-
פסחדיקער הימל און ס'זענען איבער אים אַרומגעשוומען וואַלקנס
— אין געשטאַלט פֿון זעגלשיפֿן, סטאַדעס שאָף, בעזעמס, העלפֿאַנדן,
וויזלטירן, פֿייגל האָבן געצוויטשערט. פֿליגן האָבן געזשומט. זומער-
פֿייגעלעך האָבן געפֿלאַטערט. אבא האָט אויפֿגעהויבן די געדיכטע
ברעמען און אַפֿערגעקוקט מיט זײַנע טריבע אויגן. נעבן אים זענען
געזעסן זײַנע יורשים, די זיבן שוסטערלעך: גימפל, געצל, טרײַטל,
גאָדל, פֿייוול, ליפע און חנינא. זייערע האָר זענען שוין געווען גרוילעך
אַבער ס'זענען געבליבן אין זיי געלע פֿאַסן. ניין, זיי זענען נישט
געוואָרן קיין געצנדינער אין דעם אַמעריקאַנער מצרים. זיי האָבן
נישט פֿאַרגעסן זייער שטאַם. זיי האָבן נישט אויסגעמישט מיטן
ערב-רבֿ. דער זקן האָט אָנגעהויבן כאַרכלען, ברומען און מיט אַ
מאָל גענומען זינגען מיט אַ שטאַק-הייזעריק קול דאָס אַלטע
פֿראַמפֿאַלער ליד:

אַ מאָל איז געווען אַ מאַמעלע
האַט זי געהאַט צען קינדערלעך, —
אוי, געוואַלד, צען קינדערלעך.

— — — — —
סיזעקסטע טיגעהייסן וועלוועלע,
סיזיבעטע טיגעהייסן זײַנוועלע,
סיאַכטע טיגעהייסן חנאלע,
סיניינטע טיגעהייסן טעוועלע,
— סיצענטע טיגעהייסן יידעלע,

און אבאס זין האָבן אַפֿגעענטפֿערט אַלע מיט איין קול:

וויי, געוואַלד, יידעלע! . . .

באַרבעט און צוגעגרייט פֿון מירל שיינהויט הירשאַן, נח מילער, לעאָנאַרד פֿראַגער
רפֿאל פֿינקל און אַברהם ברוך בערקאָוויץ

Copyright © 2001 Noyekh Miller and Leonard Prager
All Rights Reserved